

تاریخ مطبوعات و ادبیات ایران

در درجه مشروطیت

تألیف

پرسور ادوارد براؤن محمد علی تربیت

ترجمه:

رضا صالح زاده

ناشر

جلد سوم

تاریخ مطبوعات و ادبیات ایران در دوره مشروطیت

تألیف و تنظیم :

محمدعلی (تریست)

پرسور ادوارد. جی. براؤن

ترجمه :

رضاصالح زاده

کانون معرفت تهران - لاله‌زار - تلفن ۳۲۴۳۷

این کتاب در دو هزار نسخه در اردیبهشت ماه ۱۳۴۱
در چاپخانه بانک بیمه بازرگانان بچاپ رسید
کلیه حقوق چاپ و انتشار محفوظ و مخصوص «کانون معرفت» است

۲۴۷

طلع

روزنامه فکاهی مصور چاپ سنگی در بوشهر بتاریخ ۱۳۱۸ هجری
قمری مطابق با (۱۹۰۰-۱ میلادی) بمدیریت عبدالحمید خان ،
متین‌السلطنه که بعد‌ها نماینده مجلس دوم گردید
در رابینو نیست و مشاهده نگردید.

۲۴۸

طوس

روزنامه دوهفتگی در مشهد بتاریخ ۱۳۲۷ هجری قمری مطابق با ۱۹۰۹ میلادی به مدیریت میرزا هاشم خان چاپ شد. که تاریخ انتشار اولین شماره آن مقارن با روز افتتاح دومین مجلس در تهران است. به شماره ۱۴۶ رابینو مراجعاً شود بنا با ظهاروی این روزنامه در تاریخ اول ذوالقعده ۱۳۲۷ هجری قمری مطابق با ۱۴ نوامبر ۱۹۰۹ میلادی منتشر و در ۱۵ شعبان ۱۳۲۸ مطابق با ۲۲ اوت ۱۹۱۰ میلادی پایان یافت از آین روزنامه جمماً ۵۷ شماره منتشر گردید که اینجا نسب شماره های ۲، ۸، ۱۸، ۲۹، ۳۳ و ۳۴ را دارم شماره اول بقطع کوچک یعنی ($\frac{1}{4} \times \frac{1}{6}$) بوده و شماره های بعدی بزرگتر بقطع (11×16) میباشند.

اشتراک سالیانه در مشهد ۳۰ قران و در سایر نقاط ایران ۳۵ قران در روسیه و قفقاز ۷ روبل.

۲۴۹

طهران

روزنامه است که در تهران بسال ۱۳۲۶ هجری قمری مطابق با ۱۹۰۸ میلادی چاپ و بدیریت حاجی میرزا حسن تبریزی مشهور به رشیدیه انتشار یافت.

به شماره ۱۴۷ رابینو مراجعه شود بنا با ظهار وی این روزنامه از تاریخ ۷ ربیع الاول ۱۳۲۶ هجری قمری مطابق با ۹ آوریل ۱۹۰۸ هفتاد و دو بار انتشار مییافت اینجا نسب شماره های ۲ و ۴ را دارم و هر شماره آن دارای ۴ صفحه بقطع (۳×۶-۴) میباشد.

اشترالک سالیانه در تهران ۱۲ قران درساير نقاط ایران ۱۷ قران و در خارج از ایران ۴ روبل میباشد.

۲۰۰

عبرت

روزنامه هفتگی چاپ سنگی در تبریز بتاریخ ۱۳۲۴ هجری قمری
مطابق با ۱۹۰۶ میلادی .
در رابینو نیست و دیده نشد.

۲۶۱

عدالت

روزنامه هفتگی چاپ سنگی در تبریز بتاریخ ۱۳۲۴ هجری قمری مطابق با ۱۹۰۶ میلادی به مدیریت میرزا محمد خان معروف به حکاک باشی و بعد به مدیریت میرزا سید حسین خان مدیر روزنامه های الحدید، صحبت و خبر (سابق الذکر) .

این روزنامه جانشین روزنامه الحدید گردید و مؤسس هردو روزنامه میرزا سید حسین خان فوق الذکر بوده است .

به شماره ۱۴۸ را بینو مر اجعه شود بعقیده وی این روزنامه سه سال انتشار یافت .

شماره های نسبتاً زیادی نزد اینجا نب م وجود است یعنی از شماره ۱۵ به بعد سال اول (یازدهم شعبان ۱۳۲۴ هجری قمری = ۳۰ سپتامبر ۱۹۰۶ میلادی) الی شماره ۴ سال سوم (جمادی الاول ۱۳۲۵ هجری قمری = ژوئن - ژوئیه ۱۹۰۷ میلادی) هر شماره آن شامل ۸ صفحه بقطع $\frac{3}{4} \times 6$ میباشد با چاپ سنگی تعلیق زیبا طبع گردیده برخی از نسخه های آن بصورت نسخ میباشد فقط شماره های آخر آن دارای تصویر مردانه نظیر میر ابوبکر، سیسر و غیره میباشد . اشتراك سالیانه در تبریز ۲۲ قران و سایر نقاط ایران ۲۶ قران روسیه ۵ روبل و سایر نقاط ۱۳ فرانک .

۲۰۲

عدل مظفر

روزنامه هفتگی (طرح خطی ژلاتینی) بعدها سربی در همدان
بتاریخ ۱۳۲۴ هجری قمری مطابق ۱۹۰۶ میلادی به مدیریت دکتر
حسن خان طبیب‌علی و با تشویق و حمایت و کمک ظهیرالدوله که در آن
زمان حاکم بود تأسیس گردید . پس از انتشار بیست شماره به آنکه
تغییر نام داد بشماره سابق الذکر (۵۹) رجوع شود .
بشماره ۲۴۲ رابینو مراجعه شود از این روزنامه ندارم .

۲۰۳

عراق عجم

روزنامه هفتگی چاپ تهران بتاریخ ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با ۱۹۰۷ میلادی بمدیریت میرزا صادق خان ادیب‌الممالک نشریه دوم روزنامه ادب از طرف وهزینه کلوب سیاسی موسوم به عراق عجم در تهران منتشر می‌یافتد.

به شماره ۱۴۹ راینو مراجعت شود اینجا نسب شماره‌های : ۶۰۵، ۸، ۱۶، ۱۹، ۲۲ را دارم شماره اول آن در تاریخ سوم جمادی الاولی ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با ۱۴ زوئن ۱۹۰۷ میلادی و آخرین شماره‌اش بتاریخ دوازدهم ذوالحجہ همان سال مطابق با ۱۶ زانویه ۱۹۰۸ میلادی منتشر گردید.

هر شماره شامل ۴ یا ۸ صفحه بقطع $\frac{3}{4} \times 12$ می‌باشد.

اشتراك سالیانه در تهران ۱۲ قرآن و درس‌ایران نقاط ایران ۱۷ قرآن
در روسیه ۵ روبل و در روسیه ۱۰ فرانک .

۲۰۴

عروة الاوثقى

روزنامه هفتگی چاپ تهران بتاریخ ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق
با ۱۹۰۷ میلادی
به شماره ۱۵۰ را بینو مراجعه شود. تفصیلات دیگری نمیدهد و
اینچنانب از این روزنامه ندارم.

عصر

روزنامه هفتگی چاپ تهران بتاریخ ۱۳۲۸ هجری قمری مطابق با ۱۹۱۰ میلادی صاحب و نویسنده آن میرزا آقا اصفهانی مشهور به مجاهد بوده است و بمدیریت حاجی شیخ حسین تبریزی ناشر سابق روزنامه خلافت (سابق الذکر) انتشار یافت این روزنامه دارای مشی سیاسی معتدل بوده است.

به شماره ۱۵۱ رأبینو مراجعه شود اینجا نسب شماره های ۳ الی ۳۱ را دارم شماره اول آن دارای تاریخ ۱۷ ذوالقعده ۱۳۲۸ هجری قمری مطابق با بیستم دسامبر ۱۹۱۰ میلادی بوده و آخرین شماره آن تاریخ سوم شعبان ۱۳۲۹ هجری قمری مطابق با سی ام زوئیه ۱۹۱۱ میلادی را دارد.

شماره های آن دارای چهارصفحه بقطع ($\frac{1}{4} \times \frac{1}{8}$) میباشد اشتراک سالیانه ۱۰ قران در تهران ۱۲ قران در سایر نقاط ایران ۸ فرانك در خارجہ .

۲۰۶

عصر جدید

روزنامه دوهفتگی چاپ سنگی در مشهد در اوائل سال ۱۳۲۸ هجری قمری مطابق با زانویه ۱۹۱۰ میلادی بمدیریت سید حسن موسوی به شماره ۱۵۲ رأبینومراجعت شود شماره های ۲، ۴، ۱۸ نزد اینجا نبض موجود بوده

شماره اول آن بتاریخ بیست و سوم ربیع الاول ۱۳۲۸ هجری قمری مطابق با ۴ آوریل ۱۹۱۰ میلادی و شماره آخر آن بتاریخ ۱۶ ذوالقعدہ ۱۳۲۸ هجری قمری مطابق ۱۹ نوامبر ۱۹۱۰ میلادی میباشد شماره های آن دارای ۸ صفحه بقطع (۱۳×۷) و بخط درشت نسخ دستی چاپ سنگی طبع گردیده است.

اشتراك سالیانه در مشهد ۱۶ قران در سایر نقاط ایران ۲۰ قران
و در خارج ۲۵ قران

-۱۵-

۲۰۷

علم آموز

روزنامه منتشره در تهران بتاریخ ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با
۱۹۰۷ میلادی .

در رأیمنو نیست وندیدم .

۲۰۸

غیرت

روزنامه (طرح خطی ژلاتینی) در تهران بتاریخ ۱۳۱۹ هجری
قمری مطابق با (۱۹۰۱ میلادی) بطور مخفی توسط جمعیت سری
که خصوصاً بر علیه امین‌السلطان تشکیل شده بود انتشار می‌یافتد و مقدمه
صفحه ۲۱ درباره آن ذکری بمیان آمد.
در رابینو نبود و ندیدم.

۲۰۹

فارس

روزنامه هفتگی چاپ سنگی در شیراز در تاریخ ۱۲۸۹ هجری قمری مطابق با (۱۸۷۲-۳ میلادی) ناشر و نویسنده آن میرزا تقی خان کاشانی که ضمناً ناشر فر هنک نیز میباشد . (مذکور در مقدمه صفحه ۱۲۴) حکیم باشی ظل السلطان بوده است . تاریخ انتشار اولین شماره آن روز یکشنبه نهم شهریور ماه ۷۹۴ سال جلالی مطابق ۲۵ جمادی الثانی ۱۲۸۹ هجری قمری و مطابق باسیام اوت ۱۸۷۲ میلادی مصادف با اولین روز ورود ظل السلطان به شیراز بمناسبت انتصاب وی برای سومین بار به حکمرانی فارس میباشد . نوزده شماره از این روزنامه در بریتیش موزیوم در بین جراید نشر شده نگهداری میشود تحت علامت وردیف (M.2.757) ثبت گردیده اینجا نسبت شماره های فوق را دیده ام ولی اشتباهآ در کاتالوگ انتشارات اصفهان داخل شده است . این روزنامه در ابتدای انتشاردارای هشت صفحه بوده است چهار صفحه بزبان فارسی و چهار صفحه دیگر عربی که عربی عیناً ترجمه مطالب فارسی بوده و تنها سه شماره با این طرز انتشار یافت و از شماره چهار به بعد بخش عربی آن حذف گردید و در این شماره آگهی دایر به غیر لازم بودن قسمت عربی آن چاپ گردیده است . از شماره ۱۹ به بعد که به تاریخ ۲۳ دیماه ۷۹۴ تاریخ جلالی مطابق با ششم ذوالقعده ۱۲۸۹ هجری قمری و مطابق با ۵ زانویه ۱۸۷۳ میلادی میباشد چنین بر میآید که این روزنامه هر هفته مرتباً چاپ میشده است .

عنوان این روزنامه بشكل بفرنج خط ثلث چاپ گردیده که

خواندنش تاحدی دشوار است و حاوی کلمات (چاپ شده در فارس) میباشد در بالای عنوان کلمات زیر خوانده میشود :

« در اطاق آئینه مر کن حکومت استان چاپ مطبوعات مخصوص، اشتراك سالیانه ۳ تومان » و در پایان امضاء مدیر چاپ مطبوعات فارس و نویسنده روزنامه میرزا تقی حکیم باشی دیده میشود روزنامه بخط قشنگ نستعلیق چاپ شده و حاوی اشعاری است که وسیله شعرای آن دوره و گاهی توسط خود میرزا تقی خان سروده شده است . در پای صفحه مباحثی درباره مطالب مختلف دیده میشود که با خط دیوانی تحریر گردیده و در بین این مطالب مقاله‌ای درباره « تر بیت کودکان » و مقاله دیگر درباره « مسائل علمی » وجود دارد که هر یو ط به پیدایش زمین و علم زمین‌شناسی میباشد . که در شماره ۱۱ و شماره‌های بعدی منتشر گردیده در آغاز شماره اخیر الذکر مؤلف خاطر نشان میسازد که که دو رساله جدا گانه‌ای مشروحی درباره زمین‌شناسی طبع نموده است تمام این مقالات و موضوعات توسط خود ناشر تحریر گردیده در را بینو نیست و دیده نشد .

۲۹۰

فرج بعد از شدت

روزنامه هفتگی چاپ سنگی در تهران .

به رابینو شماره ۱۵۴ مراجعه شود در اینجا باستناد وی بحث
گردیده که آن روزنامه محافظه کاری توصیف میکند و اضافه میکند که
 فقط در حدود هفت شماره چاپ گردیده . من ندیدم .

۲۶۱

فروردین

روزنامه هفتگی چاپ ارومیه (آذربایجان) در تاریخ ۱۳۳۹ هجری قمری مطابق با ۱۹۱۱ میلادی به مدیریت میرزا حبیب آفازاده و به نویسنده‌گی میرزا محمودخان اشرفزاده . این روزنامه حاوی یک بخش فکاهی یا هجومی است بزبان ترکی آذربایجانی تحت عنوان « داغدان باغدان » رویه سیاسی این روزنامه دموکرات بوده است بشماره ۱۵۵۵ را بینو مراجعه شود بگفته‌وی اولین شماره این روزنامه در تاریخ ۲۸ جمادی الاولی ۱۳۲۹ هجری قمری مطابق با ۱۹۱۱ میلادی منتشر یافت اینجا نب شماره دوم این روزنامه را دارم که دارای چهار صفحه بقطع ($\frac{1}{4} \times \frac{1}{4}$) میباشد اشتراک سالیانه در ارومیه ۱۲۵۰ قران در سایر نقاط ایران ۱۵ قران و در خارجه ۱۸ قران میرزا محمود خان فوق الذکر در حمله روسها با آذربایجان که در تاریخ ۲۰ دسامبر ۱۹۱۱ میلادی وقوع یافت بدستور کنسول روسیه طوری مورد ضرب سر بازان روسی قرار گرفت که چیزی نماند بود جان خود را از دست بدهد این حادثه در تاریخ ۱۱ فوریه ۱۹۱۲ میلادی در روزنامه ترجمان حقیقت چاپ استانبول مشروحاً منتشر گردید .

۴۷۳

فرهنگ

روزنامه هفتگی چاپ سنگی در اصفهان بتاریخ ۱۲۹۶ هجری قمری.
 که توسط میرزا تقی خان کاشانی مدیر روزنامه فارس انتشار یافت (قبل از
 تحت شماره ۳۵۹ ذکر گردید)، و پس از مرگ وی توسط میرزا محمد
 خان پدره میرزا محمد خان فرنگ الممالک فعلی تحت کنترل عمومی
 ظل السلطان منتشر گردید. یکی از شماره هایش یعنی (شماره ۳۶۴)
 که الساعه در جلو من قرار دارد بتاریخ ۲۱ رمضان ۱۳۰۳ هجری قمری
 مطابق با ۲۳ ژوئن ۱۸۸۶ میلادی میباشد. صفحه اول آن ۵۳ شماره
 گذاری شده (که ادامه شماره های قبلی میباشد) در پایان روزنامه
 جملات زیر خوانده میشود.

«مدیر و ناشر میرزا محمد خان، محرر عبدالرحیم» و در پایی
 صفحه بخشی از کتاب موسوم به (جنگ در شرق در تاریخ ۱۸۷۷) دیده
 میشود که بواسیله میرزا کاظم استاد علوم طبیعی مدرسه دارالفنون تهران
 ترجمه شده است. بعضی ها مؤسس اولی و اصلی را میرزا حسین خان
 (فرزند هر حوم میرزا یوسف خان مستشار الدوله تبریزی) میدانند که
 طبیب پیشین ظل السلطان بوده و فعلاً مقیم پاریس است و میگویند مؤسس
 و موجود اصلی همو بوده است.

به شماره ۱۵۶ رابینو مراجعت شود بنا برگفته وی اولین شماره
 این روزنامه (تحت حمایت ظل السلطان) در تاریخ دوم جمادی الاولی سال
 ۱۲۹۶ هجری قمری مطابق با ۲۴ آوریل ۱۸۷۹ میلادی انتشار و در تاریخ ۱۲
 محرم ۱۳۰۳ هجری قمری مطابق با ۲۸ اوت ۱۸۹۰ میلادی پایان یافت

۲۶۳

فرهنگ

روزنامه هفتگی چاپ تهران در تاریخ ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با ۱۹۰۷ میلادی ب مدیریت اعتمادالعلماء مرتضی شریف انتشار یافت به شماره ۱۵۷ را بینو مراجعه شود اینجا نسب شماره دوم این روزنامه را دارم که در تاریخ ۱۹ جمادی الاولی سال ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با ۳۰ زوئن سال ۱۹۰۷ میلادی انتشار یافته و شامل چهار صفحه بقطع عرضی (۴×۳) می باشد.

اشترائی سالیانه در تهران ۱۲ قران و سایر نقاط ایران همان مبلغ باضافه مخارج پستی در روسیه ۳ روبل و در اروپا ۷ فرانک.

۱۳۲۵

فرید

روزنامه‌ایست هفتگی چاپ ارومیه در تاریخ ۱۳۲۵ هجری قمری
مطابق با سال ۱۹۰۷ میلادی به مدیریت میرزا محمود خان غنیزاده
ناشر روزنامه‌های شفق و بو قلمون (سابق الذکر) که قسمتی از آن به
فارسی و پیش دیگر بترکی بوده است.

بشماره ۱۵۸ مراجعه شود اینجا نسب شماره ۲۲ این روزنامه را
دارم که در تاریخ ۲۷ شعبان ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با ۱۹۰۷ کتب‌سال
میلادی منتشر یافته است.

هر شماره شامل چهار صفحه بقطع $\frac{1}{4} \times 7 \times 11$ میباشد.

اشتراك سالانه آن در ارومیه ۱۲ قران و در سایر نقاط ایران ۱۸
قران در روسیه ۴ روبل در ترکیه ۵۰ قروش و در اروپا ۱۲ فرانک.

۲۷۶

فکر

روزنامه بوده است هفتگی بسال ۱۳۳۰ هجری قمری مطابق با سال ۱۹۱۲ میلادی در تبریز چاپ میشده و صاحب سردبیر آن یک ارمنی بنام : الکساندر دیروارطانیانس یکی از معلمین کالج ارامنه بوده است این روزنامه بعد از حمله روسها بایران واعدام لیدرهای آزادیخواه و ناسیونالیست و توقيف تمام روزنامهها و ورود صمدخان شجاع الدوله مراغه به تبریز و پیر وزی ارتیجاع شدید (محرم سال ۱۳۳۰ هجری قمری مطابق با ژانویه ۱۹۱۲ میلادی) و به تحریک سری روسها و به تشویق صمدخان برای تجلیل از اقدامات روسها در ایران و تحقیر مشروطه تأسیس گردید . و میتوان این روزنامه را تنها روزنامه ایران دانست که خائن علنی کشور باشد و میان روزنامههای ایرانی این امر واقعیت دارد ولی این روزنامه از این حیث رقیب دیگری داشته موسوم به (مجموعه ماورای بحر خزر) که در عشق آباد چاپ میشد بعد از کر آن خواهد آمد . و چون این روزنامه بعد از نشر کتاب رابینو درآمده است طبعاً کری در این باره بیان نیامده است و با وجود اینکه در حبل المتنین و سایر روزنامهها برای اثبات آهناک نامشروع و نفرت آمیزش بفراآوانی سخن رفته اینجا نب این روزنامه را ندیده‌ام .

۲۹۹

فکر استقبال

روزنامه هفتگی چاپ استانبول بتاریخ سال ۱۳۲۸ هجری قمری
مطابق با سال ۱۹۱۰ میلادی به مدیریت شریفزاده تبریزی اولین شماره
آن بتاریخ ۲۱ شعبان ۱۳۲۸ هجری قمری مطابق با ۲۸ آوت ۱۹۱۰
میباشد.

به شماره ۱۵۹ راینو مراجعت شود اینجا نسب شماره اول آنرا دارم
که شامل هشت صفحه بقطع ($\frac{۳}{۴} \times \frac{۵}{۴}$) میباشد قیمت اشتراك آن
ذکر نگردیده است.

۳۷۸

فلاحت مظفری

روزنامه بوده است ماهانه و علمی که در تاریخ ۱۳۱۸ هجری قمری مطابق با سال (۱ - ۱۹۰۰ میلادی) تحت مدیریت مدرسه فلاحت در تهران چاپ میشده و درباره موضوعات مربوط به کشاورزی بحث میکرده است

به شماره ۱۶۰ رابینو مراجعه شود بنظر وی شماره دوم این روزنامه در تاریخ اول جمادی الثانی ۱۳۱۸ هجری قمری مطابق با ۲۶ سپتامبر ۱۹۰۰ میلادی انتشار یافته است اینجا نسب شماره ۲ اولین سال و شماره ۱۶ دو مین سال را دارد . که شماره اخیر بتاریخ صفر سال ۱۳۲۵ هجری قمری میباشد در صورتی که روزنامه در تاریخ ۱۳۱۸ هجری قمری تأسیس یافته با ملاحظه فوق باید اشتاهی رخ داده باشد (که در اعداد عربی بسهولت رخ میدهد) و باید تاریخ ۱۳۲۰ هجری قمری باشد که مطابق با مه ژوئن سال ۱۹۰۲ میلادی میگردد .

این روزنامه شامل ۱۶ صفحه بقطع (۴ × ۷) میباشد .

اشتراک سالیانه ۶ قران در تهران ۸ قران در سایر نقاط ایران ۱۲ قران در خارج .

۲۹۸

فوائد عامه

روزنامه هفتگی چاپ تهران بتاریخ ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق
با سال ۱۹۰۷ میلادی

ناشر و سردبیر آن یوسف خان هراتی مشهور به بدناهی بوده است
که در عین حال ناشر کلید سیاسی نیز میباشد او مسئول اغتشاش آوریل
۱۹۱۲ و بمباردمان زیارتگاه مقدس امام رضا (ع) میباشد (بتاریخ
ربیع الثانی سال ۱۳۳۰ هجری قمری مطابق با مارس - آوریل سال
۱۹۱۲ میلادی) ناشر این روزنامه قبل از کنمشهد و متهم بداشتن ارتباط
با کنسولگری روسیه در مشهد و آلت دست آنان بود بعد از اعطای مشروطیت
به تهران آمد این روزنامه و کلید سیاسی را تأسیس کرد و مخصوصاً مطالبی
بر ضد انگلیس مینوشت (در تاریخ ۲۳ مه سال ۱۹۱۲ میلادی بوسیله
ایرانیان دستگیر و تیرباران گردید).

بشماره ۱۶۱ را بینو مراجعه شود اینجا نبندارم.

۱۹۰۷

فاجاریه

روزنامه هفتگی در تهران بتأریخ ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با
سال ۱۹۰۷ میلادی چاپ میشده است .
در رابینو نیست و دیده نشد .

۲۷۰

قالات شرارا (صدای حقیقت)

روزنامه‌ایست مذهبی بن‌بان کلدانی (سیریانی) که در تاریخ ۱۸۹۶ میلادی در ارومیه چاپ میشد ناشر و موسس آن کشیشی بوده است بنام داود (که حالیه بدین اسلام مشرف شده و بنام عبدالاحد ساکن استانبول می‌باشد) این روزنامه حالیه توسط میسیون کاتولیک فرانسه منتشر میشود در رأی‌بنو نیست و دیده نشده.

۲۷۱

قاسم الاخبار

روزنامه هفتگی چاپ تهران بتاریخ ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با سال ۱۹۰۷ میلادی به مدیریت میرزا ابوالقاسم خان همدانی به شماره ۱۶۲ رابینو مراجعه شود که درشرح این روزنامه صحیحاً اظهار می‌کند که روزنامه مزبور روزنامه‌ای بوده است چاپ سنگی و شماره ۲ آن تاریخ پنجم ربیع الثانی سال ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق ۱۹۰۷ میلادی را دارد. اینجا نسب شماره ۷۶ آنرا دارم که هر یک از آنها ورقه است منفرد و چاپ سنگی که یک یا هردو طرف آن دارای کاریکاتورهای زنده سیاسی می‌باشد بقطع ($\frac{۳}{۴} \times \frac{۱}{۲}$) با خط درشت و تعلیق زمینت تحریر گردیده اشتراك سالیانه در تهران ۸ ریال درساير نقاط کشور ۱۲ قران.

۲۷۲

قانون

روزنامه چاپ لندن بتاریخ سال ۱۳۰۷ هجری قمری مطابق با سال (۱۸۸۹-۹۰ میلادی) ناشر و محرر آن میر حکیم خان نظام الدوله می باشد ورود این روزنامه با ایران ممنوع بوده است بدین جهت این روزنامه پیش کسانی که مالک آن بودند بسیار گرانبها بود . وبه من دلیل بعد از اعلام مشروطیت برای ازدیاد نسخ آن توسط هاشم ربیع زاده تجدید چاپ گردید .

به شماره ۱۶۳ رأیمنو مراجعه شود بنا با اظهار مشارالیه تجدید چاپ آن در سال ۱۳۲۶ هجری قمری انجام گرفته و او ۲۴ شماره اش را دیده است .

اینجانب دوره کامل چاپ اصلی لندن را دارم از این روزنامه ۴۱ شماره انتشار یافته شماره اول آن در تاریخ ۲۰ فوریه سال ۱۸۹۰ بچاپ رسیده برای توضیحات بیشتر صفحه ۴۲-۳۵ (تاریخ انقلاب ایران) تألیف اینجانب را ملاحظه فرمائید هر شماره آن بقطع ($\frac{1}{2} \times 8 \times 4$) می باشد .

۲۷۳

قزوین

روزنامه که هفته دوم رتبه در قزوین انتشار می یافته است بتاریخ ۱۳۲۸ هجری قمری مطابق با سال ۱۹۱۰ میلادی و ناشر آن میرزا ابوالقاسم و رویه سیاسی آن دموکرات بوده است.

به شماره ۱۶۴ را بینو مراجعه شود اینجا نسب شماره ۲۱ اولین سال انتشار آن را درم که تاریخ آن ۲۹ جمادی الثانی ۱۳۲۸ هجری قمری مطابق با ۸ ژوئیه سال ۱۹۱۰ میلادی می باشد و همچنین شماره ۱۶ سال دوم انتشار آن نیز نزد این جانب موجود است و تاریخ آن آخر جمادی الاولی سال ۱۳۲۹ هجری قمری مطابق با ۲۹ مه سال ۱۹۱۱ میلادی میباشد اولی شامل ۸ صفحه و دومی دارای ۴ صفحه بقطع $(\frac{1}{4} \times 11)$ می باشد.

اشتراك سالیانه در قزوین ۱۰ قران و در سایر نقاط ۱۲ قران.

۲۷۴

قندپارسی

مجله ادبی چاپ علیگر هندوستان در رابینو نیست و دیده نشد.

۲۷۰

کاشان

روزنامه‌است که در کاشان بتاریخ ۱۳۲۹ هجری قمری مطابق با سال ۱۹۱۱ میلادی انتشار مییافتد.
در را بینو نیست و دیده نشد.

۲۷۶

کاشف الحقایق

روزنامه که هفته دوبار در تهران چاپ میشود را تاریخ ۱۳۲۵ هجری
قمری مطابق با (۱۹۰۷-۸) میلادی.

مدیر این روزنامه میرزا حبیب‌الله خان معروف به (گاسپادین)
مدیر مدرسه وطن بوده است.

به شماره ۱۶۵ را بینو مراجعه شود واوصیحایاً بیان میکند که
روزنامه مزبور در رشت انتشار مییافت و از آن یک شماره منتشر گردید
(بتاریخ ۶ ذوالقعده سال ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با دهم ژانویه
سال ۱۹۰۸ میلادی) این شماره را دارم که شامل ۴ صفحه بوده و قطع
آن (۴ × ۶ ۳/۴) می باشد.

اشترالیانه ۱۲ قران در رشت ۱۸ قران در سایر نقاط ایران
در اروپا ۱۰ فرانک در قفقازیه ۴ روبل و هندوستان ۱۰ روپیه.

۲۷۷

کخوه kakhwa (ستاره)

روزنامه سیاسی بزبان کلدانی (سریانی) در ارومیه بسال ۱۳۲۶ هجری قمری مطابق با سال ۱۹۰۸ میلادی چاپ میشد و ناشر آن یوخنه موشه بوده است.

در رابینو نیست و دیده نشده در نسخه رابینو اینجانب یادداشت خطی بزبان فارسی موجود است «گمان میکنم که خط میرزا محمد علی خان تربیت نویسنده این رساله باشد» در این یادداشت خاطرنشان میشود که غیر از این روزنامه که سیاسی و ملی بود کلدانیان یا سریانیان مسیحی ارومیه دو روزنامه دیگری نیز داشتند بزبان خود که هر دو مذهبی بوده است یکی پرستان دیگری کاتولیک.

۲۷۸

کرمان

را بینو در شماره (۱۶۶) از روزنامه به مین نام ذکری بمیان آورده
(که میرزا محمد علی خان از قلم انداخته) و در کرمان بمدیریت
میرزا غلامحسین خان کرمانی چاپ میشد و علاوه هی کند که این
روزنامه در سیاست دموکرات بوده است.

و در تاریخ ربیع الاول ۱۳۲۹ هجری قمری مطابق با ۱۸ مارس
۱۹۱۱ میلادی منتشر شده است.

۷۷۹

کرمانشاه

روزنامه هفتگی چاپ کرمانشاه در تاریخ ۱۳۲۷ هجری قمری
مطابق با ۱۹۰۹ میلادی ناشر آن فصیح المتكلمين و درسیاست دموکرات
بوده است.

به شماره ۱۶۷ را بینو مراجعه شود بگفته وی این روزنامه برای
اولین بار در سوم ذوالقعده ۱۳۲۷ هجری قمری مطابق با ۱۶ دسامبر
۱۹۰۹ میلادی انتشار یافت و مدت سه ماه بفوایل غیر منظم منتشر و
سپس تعطیل گردید اینجا نسب شماره ۱۱ این روزنامه را دارم که دارای
چهار صفحه بقطع (۱۲×۸) میباشد.

و تاریخ آن هفدهم ذوالقعده ۱۳۲۷ هجری قمری مطابق با بیستم
دسامبر ۱۹۰۹ میلادی است که به سختی با تاریخ اولین انتشار مذکور
در فوق مطابقت دارد.

اشتراك سالیانه آن در کرمانشاه ۱۲ قران در سایر نقاط ایران
۱۵ قران در خارجه ۸ فرانک بوده است.

۲۸۰

کشکول

روزنامه مصور فکاهی چاپ سنگی در تهران بتاریخ ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با (۱۹۰۷ میلادی) بمدیریت مجدد اسلام که در عین حال ناشر ندای وطن و محکمات نیز بوده است.

به شماره ۱۶۸ رابینو مراجعه شود او تاریخ شماره دوم (در حقیقت شماره ۴) را ۲۲ صفر سال ۱۳۲۸ هجری قمری بیان می‌کند که مطابق با آوریل سال ۱۹۰۷ میلادی میگردد اینجا نسب شماره‌های ۴ الی ۳۹ سال اول و شماره‌های ۱ الی ۳۲ سال دوم را که از تاریخ آوریل سال ۱۹۰۷ میلادی الی مه ۱۹۰۸ ادامه می‌یابد دارم شماره‌های آن دارای چهار صفحه بقطع ($\frac{۱}{۲} \times \frac{۱}{۶} \times \frac{۱}{۴} \times \frac{۱}{۱۲}$) می‌باشند که سه صفحه آن دارای کاریکاتورهای زنده است و بخط تعلیق تحریر یافته. اشتراک‌سالانه در تهران ۸ قران درسا یعنی نقاط ایران ۱۰ قران در اروپا و فرانک در قفقازیه و روسیه ۳ روبل و در هندوستان چهار روپیه.

۲۸۱

کشگول

روزنامه فکاهی چاپ سنگی طبع اصفهان بتاریخ ۱۳۲۷ هجری قمری
مطابق با ۱۹۰۹ میلادی به مدیریت مجدد الاسلام ناشر کشگول تهران
فوق الذکر

به شماره ۱۶۸ رابینو مراجعه شود بنتظروی از این روزنامه ۲۳
شماره در اصفهان منتشر گردید بین ۱۲ ربیع الاول ۱۳۲۷ هجری
قمری و نهم شوال مطابق با سوم آوریل ۱۹۰۹ میلادی الی ۱۲۴ اکتبر
همان سال.

اینجانب نسخه‌ای از این روزنامه ندارم.

۲۸۲

کلیید سیاسی

روزنامه هفتگی چاپ تهران ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با ۱۹۰۷ میلادی به مدیریت یوسف خان هراتی که عادتاً «محمد یوسف خان سردار مهاجر هروی امضاء میکرد» قبل از درشماره (۲۶۸ فوائد عامه) از روابط وی ذکری بمیان آمد این شخص اخیراً علم استبداد را در مشهد بنام محمد علی شاه بر افراشت و دور خود عده‌ای مرتاجع جمع نمود و خراسان را مدت زیادی دچار اغتشاش و در درس بزرگی برای دولت ایجاد کرد.

بالاخره به صحن امام رضا (ع) پناه برد. تا اینکه سرانجام بهانه‌ای برای حمله روسها به صحق مقدس داد (آوریل سال ۱۹۱۲) به شماره ۱۶۹ را بینو مراجعت شود اینجا نسب شماره ۳ مورخه ۷ ربیع الاول ۱۳۲۵ هجری قمری را که مطابق با ۲۰ آوریل سال ۱۹۰۷ میلادی میباشد دارم که دارای ۳۲ صفحه بقطع (۳×۷) بوده (از ۱۷ الی ۴۸ شماره گذاری شده) اشتراک سالیانه در تهران ۱۰ قران در سایر نقاط ایران ۱۲ قران در روسیه ۳ روبل و در هندوستان ۴ روپیه

۲۸۳

کمال

روزنامه دوهفتگی چاپ سنگی در تبریز به تاریخ ۱۳۱۹ هجری
قمری که مطابق است با (۱۹۰۱-۲ میلادی) ب مدیریت میرزا حسین
طبیبزاده مدیر مدرسه کمال و ناشر روزنامه تبریز (تحت شماره ۱۰۰
قبل اذکر گردید)
به شماره ۱۷۰ را بینو مراجعه شود اینجا نسب نسخه‌ای از این روزنامه را ندارم.

۲۸۴

كمال

روزنامه دو هفتگی چاپ قاهره در تاریخ ۱۳۲۳ هجری قمری
مطابق با (۶-۱۹۰۵ میلادی) به مدیریت هیرزا حسین طبیبزاده ناشر
قبلی کمال تبریز فوق الذکر
در رابینو نیست و ندیدم .

۲۸۰

گنگاش

روزنامه چاپ رشت که دو بار در هفته بتاریخ ۱۳۲۸ هجری قمری
مطابق با ۱۹۰۰ میلادی انتشار مییافت و ناشر آن محمدعلی حسن‌زاده
بوده است.

به شماره ۱۷۱ رابینو مراجعه شود که بنا با ظهار مشارالیه این
روزنامه در سیاست معتدل بوده است و اولین شماره آن در تاریخ ۱۳ ذوالقعدہ
۱۳۲۸ هجری قمری مطابق ۱۶ نوامبر ۱۹۱۰ میلادی انتشار یافت.

۳۸۷

کوکب دری ناصری

روزنامه چاپ سنگی در تهران بتاریخ ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با ۱۹۰۷ میلادی مدیر آن نظام الاسلام کرمانی ناشر روزنامه نوروزسابق- الذکر است که مؤلف تاریخ بیداری ایرانیان میباشد . از این روزنامه در سال چهارده شماره چاپ شده است .

به رابینو شماره ۱۷۲۰ من اجعنه شود اینجا نسبت شماره ۱۲ سومین سال این روزنامه را دارم که تاریخ آن بیست و دوم ربیع الثانی ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با ۴ زوئن ۱۹۰۷ میلادی است که دارای هشت صفحه بقطع (۱۲ × ۶) میباشد . و با خط درشت نسخ طریف با چاپ سنگی طبع گردیده . اشتراك سالیانه در تهران ۲۰ قران و سایر نقاط ایران ۲۵ قران در روسیه ۵ روبل و سایر نقاط ۱۲ فرانک .

۲۸۷

کوکب ناصری

روزنامه است که در بمبئی بتاریخ ۱۳۰۹ هجری قمری مطابق با (۱۸۹۱ میلادی) با چاپ سنگی طبع گردیده مؤسس و ناشر آن میرزا مصطفی شیخ‌الاسلام بهبهانی میباشد.

در رابینو نیست و اینجا نب شماره سوم اولین سال آنرا که تاریخ آن ۱۵ ژانویه ۱۸۹۲ میباشد و شماره های ۴ ، ۶ ، ۵ ، ۷ همان سال را دارم که تاریخ هر یک از آنها به ترتیب از دیگری یک هفته فاصله دارد.

هر یک از شماره های آن دارای هشت صفحه بقطع ($\frac{1}{2} \times 11 \times \frac{1}{17}$)

میباشد و بخط تعلیق چاپ سنگی طبع گردیده اشتراک سالیانه در بمبئی ۱۵ قران در سایر نقاط هندوستان و بنادر خلیج فارس و عربستان ۲۰ قران در سایر نقاط ایران و ترکیه و اروپا ۲۵ قران صاحب روزنامه میرزا مصطفی و دکتر سیلوستر (؟) و ناشر آن میرزا مصطفی شیخ‌الاسلام بهبهانی است.

گفتگوی صفاخانه اصفهان - نام دیگر روزنامه‌الاسلام (به شماره ۴ سابق الذکر مراجعه شود).

شماره ۲۰ رابینو را ببینید.

۲۸۸

گلستان

روزنامه هفتگی چاپ رشت بتاریخ ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با ۱۹۰۷ میلادی بمدیریت آقا محمدحسین رئیس التجار. شماره ۱۷۳ را بینو را ببیند به عقیده وی فقط چهارشماره از این روزنامه منتشر گردید اولین شماره در تاریخ ۱۴ شعبان ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با پیست و دوم سپتامبر ۱۹۰۷ و آخرین شماره اول ذوالحجہ مطابق با (۵ ژانویه ۱۹۰۸ میلادی) اینجا نسب شماره‌های یک الی چهار را دارم که تاریخ آن با اظهار فوق صحیح درمی آید هر شماره آن دارای ۴ صفحه بقطع (۳-۶×۱۱) میباشد اشترالک سالیانه : قیمت ذکر نگردیده : «هدیه آن غیرت و یا کدامی در داخل کشور، عدالت و برابری در خارج »

۲۸۹

گلستان

روزنامه چاپ سنگی دوبار در هفته در تهران بتاریخ ۱۳۲۵ هجری
قمری مطابق با ۱۹۰۷ میلادی به مدیریت میرزا نصرالله خان
شماره ۱۷۴ را بینو را ملاحظه فرمائید بعقیده وی شماره اول در
تاریخ ربیع‌الثانی سال ۱۳۲۵ مطابق با (مه - ژوئن سال ۱۹۰۷ میلادی)
وشماره چهارم آن اول ذوالقعده همان سال مطابق با ۵ زانویه سال ۱۹۰۸
میلادی منتشر گردیده در صورتیکه شماره‌های ۷۶ بدون تاریخ است.
این‌جانب شماره‌های یک و سه رادارم هر کدام از آنها شامل ۴ صفحه بقطع
(۴×۷۳) می‌باشد. که با خط تعلیق و چاپ سنگی طبع
گردیده اشتراک ۲۰ قران در تهران ۶ روبل در روسیه ۱۰ روپیه در
هندوستان ۱۵ فرانک در اروپا.

۷۹۰

گنج شایگان

روزنامه است که در تهران بتاریخ ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با
۱۹۰۷ میلادی چاپ گردیده
در رأیینو نیست و دیده نشده .

گنجینه انصار

روزنامه است که در اصفهان منتشر میشد بشماره سابق الذکر (۷۳)
انصار مراجعه شود .

۲۹۱

گنجینه فنون

مجله علمی دو هفتگی که در تبریز با چاپ سنگی طبع می گردیده
بتاریخ ۱۳۲۰ هجری قمری مطابق با (۱۹۰۲-۳) میلادی تحت مدیریت
کتابخانه تربیت این مجله درست یکسال با انتشار خود ادامه داد و جمیعاً
۲۴ شماره انتشار یافت. هر شماره آن دارای چهار قسم است قسمت اول
بنام گنجینه فنون دارای مطالب علمی و فنی متنوع قسمت دوم تحت عنوان
هنر آموز کتابی بود تألیف (میرزا محمدعلی خان تربیت) نگارنده
قسمت سوم بنام تمدنات قدماً که از زبان فرانسه (گوستاو لو بون)
توسط سید حسن تقی زاده ترجمه شده بود قسمت چهارم بنام سفینه غواصه
تألیف (ژول ورن) نوول نویس فرانسوی و ترجمه میرزا یوسف خان
اعتصام الملک.

به شماره ۱۷۵ رابینومراجعه نمائید بمنظوری مجله نامبرده در
تاریخ اول ذوالحجہ سال ۱۳۲۰ هجری قمری مطابق با اول مارس
سال ۱۹۰۳ میلادی آغاز و آخرین شماره آن در همان تاریخ سال ۱۳۲۱
هجری قمری مطابق با ۱۸ فوریه ۱۹۰۴ میلادی منتشر گردید. این
جانب از این مجله ندارم.

۲۹۲

گیلان

روزنامه چاپ رشت در تاریخ ۱۳۲۶ هجری قمری مطابق با (۱۹۰۸-۹ میلادی) ناشر میرزا حسن خان اسدزاده که ب مدیریت و وابستگی انجمن گیلان منتشر میگردد.

به شماره ۱۷۶ رابینو مراجعه شود بنظر وی فقط دوازده شماره از این روزنامه انتشار یافت .

اولین شماره آن در تاریخ هیجدهم ذوالحجہ ۱۳۲۶ هجری قمری مطابق با یازدهم زانویه ۱۹۰۹ میلادی منتشر شد. اینجا نسب از این روزنامه سخه‌ای ندارم .

۲۹۳

گیلان

روزنامه است چاپ رشت بتاریخ ۱۳۲۸ هجری قمری مطابق با ۱۹۱۰ میلادی که یک روزدرمیان انتشار می‌یافتد ناشر آن (م. ص) و روزنامه معتدلی بوده است.

به شماره ۱۷۷ رابینو مراجعه شود مشارالیه ۲۶ شعبان ۱۳۲۸ هجری قمری = (دوم سپتامبر ۱۹۱۰ میلادی) را اولین روز انتشار روزنامه میداند .

۱۹۶۴

لسان الغیب

روزنامه چاپ ژلاتینی که در تهران در حدود سال ۱۳۱۹ هجری
قمری = (۱۹۰۱ میلادی) بوسیله کمیته سری مخفیانه انتشار مییافت
و ابتدا بر علیه امین‌السلطان مینوشت که درباره وی قبل از مقدمه صفحه
(۱۲) بحث شده است.

در را بینو نیست و دیده نشد.

۲۹۰

لودیانه اخبار

روزنامه بوده است هفتگی که روز های شنبه در کلکته انتشار مییافت بعقیده زنکر (شماره ۱۸۴۳ بیبیلیو تکا اریاناتالیس) (۱) در تاریخ ۱۲۶۲ هجری قمری مطابق با ۱۸۴۶ میلادی شروع بانتشار نموده است .

در رأیینو نیست و دیده نشد.

۲۶۹

لاپاتری (Lapatrie)

روزنامه بوده است که در تهران بزبان فرانسه منتشر میشد.

در تاریخ ۱۸۷۶ میلادی = (۱۲۹۳ هجری قمری)

به صفحات ۱۶، ۱۷ مقدمه فوق الذکر رجوع شود.

به شماره ۲۲۷ رابینو مراجعه شود بنا با ظهار وی شروع انتشار

و پایان آن در تاریخ ۵ فوریه ۱۸۷۶ میباشد.

۲۹۷

مجاهد

روزنامه‌است که در تبریز بسال ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با (۱۹۰۷-۸) میلادی یک روزنامه‌یان چاپ میشد و ناشر آن سید محمد شبستری معروف به ابوالضیاء ناشر روزنامه‌های الحدید و ایران نو میباشد.

در اثر انتشار نامه‌ای از بغداد در آخرین شماره این روزنامه که در آن به سید کاظم یزدی مجتهد مقیم نجف حمله شده بود و مصادف با کودتای عقیم (دسامبر ۱۹۰۷) ویا (وقایع توپخانه گردید) این روزنامه مواجه با تفرق و انتقام بعضی از متعصبین گردید و ناشر آن در معرض چوب و فلك سختی قرار گرفت و نفی بلند شد. این روزنامه ارگان سوسیال دموکرات‌ها و از طرف آنان منتشر می‌گردید.

به شماره ۱۷۸ رابینو مراجعه شود که تاریخ انتشار اولین شماره آنرا ۹ شعبان ۱۹۲۵ هجری قمری مطابق با (۱۷ سپتامبر ۱۹۰۷) میداند و علاوه می‌کنند که تاریخ نشر شماره ۲۲ آن نهم ذوالقعده مطابق با ۱۴ دسامبر همان سال میباشد. اشترالک سالیانه در تبریز ۱۵ قران در سایر نقاط ایران ۲۰ قران و در خارجه ۲۵ قران.

۲۹۸

مجاهد

روزنامه است که درشت بتاریخ ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با
(۱۹۰۷-۸) میلادی چاپ میشد.

به شماره ۱۷۹ رابینو مراجعه شود بنا با ظهار وی از این روزنامه
 فقط پنج شماره منتشر شد.

شماره اول آن نهم شوال ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با پانزدهم
نومبر ۱۹۰۷ میلادی و آخرین شماره آن دوم محرم ۱۳۲۶ هجری قمری
 مطابق با پنجم فوریه ۱۹۰۸ میلادی.

اینچنانب شماره های یک و چهار را دارم که دارای ۴ صفحه بقطع

$\frac{۳}{۴} \times ۶ = ۱۲$ میباشد.

۱۳۹

مجلس

روزنامه چاپ تهران که شماره اول آن در هشتم تاریخ شوال ۱۳۲۴ هجری قمری مطابق با بیست و پنجم نوامبر ۱۹۰۶ میلادی منتشر ناشر آن سید محمد صادق (فرزند سید محمد طباطبائی مشهور) و به نویسنده‌گی ادیب‌الممالک ناشر ادب (شماره ۶۰ سابق الذکر) .

این روزنامه اولین روزنامه ایرانی است که مذاکرات مجلس شورای ملی را بعد از افتتاح آن درج می‌کرد بدین سبب شهرت عظیمی یافت و در ولایات چنین می‌پنداشتند که با مجلس وابستگی دارد .

پس از برقراری مجدد مشروطه (در ژوئیه) سال ۱۹۰۹ میلادی این روزنامه تحت نظرارت شیخ یحیی کاشانی نویسنده سابق روزنامه روزانه‌ای بنام حبل‌المتین چاپ تهران منتشر و تا این اواخر انتشار آن ادامه یافت یعنی (در دوران مشروطه دوم آخر سال ۱۹۱۱ و اول سال ۱۹۱۲ میلادی) و سیاست اعتدالی داشت (۱)

بشماره ۱۸۰ را بینو مراجعه شود اینجا نسبت کلکسیون نسبت کاملی از این روزنامه دارم .

قطع این روزنامه چندین بار افزایش یافت شماره اول آن دارای

(۱) در شماره دوم این روزنامه قصيدة بسیار زیبائی در مدح و ثنای مجلس شورای ملی که توسط ادیب‌الممالک سروده شده بود درج گردید و یکی از بهترین اشعاری است که در دوران مشروطیت سروده شده است چنین شروع می‌شود :

شاد باش ای مجلس ملی که بینم عنقریب
از تو آید درد ملت را در این دوران طبیب

چهارصفحه بقطع $(7 \times 11 \frac{3}{4})$ بود شماره هشتم آن اندازه اش بزرگتر شد یعنی بقطع $(\frac{1}{2} \times 8 \frac{1}{2})$ رسید و شماره سی و هفتم سومین سال باز بزرگتر شد یعنی بقطع (14×21) افزایش یافت.

اشتراك سالیانه آن نیز از ۴ قران در تهران و ۵ قران در ایالات ۲۶۹ فرانک در خارجه به ۶۰ قران در تهران ۷۵ قران در ایالات ۴ فرانک در خارجه ۱۶ روبل در روسیه و قفقاز ترقی کرد.

۳۰۰

مجله انجمن اتحادیه سعادت

به اتحادیه سعادت تحت شماره ۲۷ رجوع شود.

در رابینو نیست.

۳۰۱

مجله استبداد

مجله است ماهانه چاپ تهران در تاریخ ۱۳۲۵ هجری قمری
مطابق با (۱۹۰۷-۸ میلادی) ناشر آن آقا شیخ مهدی ملقب به شیخ
الممالک) بوده است .

به شماره ۱۸۱ رابینوهر اجعه شود بنا با ظهاروی جمعاً ۳۱ شماره
از این مجله انتشار یافت .

اولین شماره در پنجم جمادی الثانی سال ۱۳۲۵ هجری قمری
مطابق با ۱۶ ذوئیه ۱۹۰۷ میلادی اینجا نب در تابستان سال ۱۸۸۸
مدقونیکه در کرمان بودم با ناشر آن آشنائی پیدا کردم که بیاد گاری
این دوستی کهون این مجله را مرتبأ بمن هیفرستاد بنا بر این دوره کامل
آنرا دارم .

۳۰۲

مجله طبیعت

مجله علمی چاپ سنگی در تهران بتاریخ ۱۳۲۶ هجری قمری
مطابق با (۱۹۰۸-۹ میلادی) .

در رأبینو نیست و دیده نشد.

۳۰۳

مجله هیئت علمیه دانشوران

بنا با ظهار را بینو در شماره ۱۸۲ که نظر وی درباره این نشریه در
اینجا درج میگردد این روزنامه بطور ماهانه در تاریخ ۱۳۲۷ هجری
قمری مطابق با ۱۹۰۹ میلادی انتشار یافت.

جع ۳۰

مجله نظمیه

روزنامه است که در تهران بتاریخ سال ۱۳۲۹ هجری قمری
مطابق با سال ۱۹۱۱ میلادی انتشار مییافتد و حاوی مطالب پلیسی است
در رأبینو نیست و دیده نشد.

۳۰۰

مجموعه اخلاق

مجله است که هر ده روز یکبار در تهران چاپ میشد بتأثیر خ ۱۳۲۲ هجری قمری مطابق با (۱۹۰۵ میلادی) بمدیریت میرزا علی‌اکبر‌خان (مصور علی) با مساعدت انجمن اخوت ظهیرالدوله یعنی از طرف مریدان طریقه تصوف صفوی علیشاه . این روزنامه از مطالب اخلاقی بحث میکرد و بیشتر قسمت های آن توسط میر ابراهیم خان و کیل مجلس شورای ملی از اصفهان در مشروطه دوم نوشته میشد به شماره ۱۸۳۰ را بینو مراجعه شود اینجا نسب شماره های ۲-۱۲۹۱-۱۵-۱۲۹۰ را دارد که تاریخ ندارند هر کدام شامل هشت صفحه بقطع $(\frac{3}{4} \times \frac{1}{2})$ میباشد و بقیمت چهار شاهی اشتراک سالیانه ذکر نگردید این مجله حاوی مقدار زیادی شعر است و صریحاً از موضوعات سیاسی و مذهبی اجتناب میورزد .

۳۰۶

مجموعه ماورای بحر خزر

روز نامه هفتگی چاپ عشق آباد در سال ۱۳۲۲ هجری قمری
مطابق با (۵-۱۹۰۴ میلادی) به مدیریت فدروف روسی این روزنامه آلت
سیاست روس بود و واسطه هدفهای سیاسی آنان در ایران روزنامه
فوق در دوره جنگهای روس و ژاپن برای اعلام پیشروی و فتوحات روسیه
تأسیس و بطور رایگان در سراسر ایران توسط کنسولگریهای روس
توزیع میگردید ،

به شماره ۱۸۴ رابینو مراجعه شود بنظر وی شماره چهارم سال
چهارم در تاریخ ۱۳ ذوالقعده ۱۳۲۷ هجری قمری مطابق با ۲۶ نوامبر
سال ۱۹۰۹ میلادی منتشر شده است اینجا نسب شماره های ۴، ۳ و ۸ سال

سوم را دارم هر شماره آن شامل ۸ الی ۱۳ صفحه بقطع ($\frac{1}{2} \times 13 \times 8$)

میباشد اشتراك سالیانه سه روبل در روسیه $\frac{1}{2}$ روبل در خارجه

۳۰۷

محاكمات

روزنامه چاپ تهران در تاریخ ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با (۸-۱۹۰۷ میلادی) که ابتداد و بار در هفته و بعد ها هفتاهای سه بار بمدیریت مجدد اسلام کرمانی برای اطلاع عامه از خلاصه مذاکرات دادگاهها منتشر میگردد.

به شماره ۱۸۵ را بینو مراجعه شود که این روزنامه را ارگان وزارت دادگستری معرفی میکند و تاریخ انتشار اولین شماره آنرا (کذابه ذیل مراجعه شود) هفدهم جمادی الاولی سال ۱۳۲۶ هجری قمری مطابق با بیست هشتم ژوئن سال ۱۹۰۷ میلادی میداند اینجا نسب شماره های ۲ ، ۲۲، ۳ ، ۴۳، ۲۹، ۲۸، ۲۶، ۲۵ ، ۴۹۹۴۸، را دارم و آخرین شماره آن دارای تاریخ چهاردهم ربیع الاول سال (۱۳۲۶ هجری قمری) مطابق با شانزدهم آوریل ۱۹۰۸ میلادی میباشد هر شماره آن شامل چهار صفحه بقطع (۴ × ۶ × ۱۱ - ۱) است اشتراک سالیانه در تهران ۱۵ قران در سایر نقاط ایران ۱۸ قران در ترکیه ومصر دو مجیدیه در روسیه و قفقازیه چهار روبل و در اروپا هیجده فرانک

۳۰۸

محاكمات

روزنامه است منتشره در تبریز بتاریخ سال ۱۳۲۶ هجری قمری
مطابق با سال ۱۹۰۸ میلادی به مدیریت میرزا محمود غنی زاده سلماسی
ناشر فرید و بو قلمون (سابق الذکر).
در رایینو نیست و مشاهده نگردید.

۳۰۹

محاكمات یزد

روزنامه هفتگی چاپ سنگی در یزد در سال ۱۳۲۷ هجری قمری
مطابق با سال ۱۹۰۹ میلادی به مدیریت محمد صادق.

به شماره ۱۸۶ را بینو مراجعه شود مشارالیه اظهار میدارد بعد از
ورود بختیاری سردار جنگ بختیاری به یزد روزنامه معرفت (که در
شماره ۳۲۸ ذکر آن خواهد آمد) بنام محاکمات چاپ میشد ولی دو
یاسه شماره بیشتر با چاپ سربی منتشر نشد.

اینچنانچه نسخه‌ای از شماره دوم سال اول این روزنامه را دارم
که بتاریخ هفدهم ذوالقعده سال ۱۳۲۷ هجری قمری مطابق با سی ام
نوامبر سال ۱۹۰۹ میلادی میباشد و دارای چهارصفحه بقطع (۱۱×۶^۱)
است که با خط درشت و واضح تعلیق و چاپ سنگی طبع گردیده اشترال
سالیانه در یزد ۱۶ قران و در سایر نقاط ایران ۲۰ قران و در خارج
۲۳ قران.

۳۱۰

مدرس فارسی

مجله ماهانه منتشره در بمبئی که بخشی از آن چاپ سنگی و بخشی دیگر سربی است بشکل خطیرین کتابی در تاریخ ۱۸۸۳ میلادی مطابق با (۱۳۰۰ هجری قمری) محتویاتش قسمتی انگلیسی است چنانکه از اسمش پیداست خصوصاً مجله بوده است فرهنگی و مربوط به تحصیل زبان فارسی و ازدستور زبان فارسی و ادبیات آن بحث میکرده است و شامل داستانهای فارسی و حکایات و ضرب المثلها و نمونههای حسن خط و شرح زندگی و اخبار شاعران و پادشاهان قدیم ایران است و اغلب همراه با ترجمه انگلیسی است.

اولین شماره آن بتاریخ ۵ شنبه اول ژانویه سال ۱۸۸۳ میلادی میباشد و این بیت شعر در بالای نسخههای آن چاپ میشده:

زلاف حمد و نعمت اولی است بر خاک ادب خفتن.

سجودی میتوان کردن درودی میتوان گفتن.

یک کالکسیون کامل سه ساله (۳۶ شماره) از این مجله در کتابخانه بریتیش موزیوم به علامت وردیف (20 CC 757) موجود است تاریخ آخرین شماره آن یعنی شماره (۳۶) دارای تاریخ ۱۸ دسامبر ۱۸۸۵ است این مجله توسط خان بهادر GM منشی و پسرش انتشار مییافتد هر شماره آن دارای ۱۶ صفحه میباشد و اشتراک سالیانه در صورت پیش پرداخت چهار روپیه و پرداخت در آخر سال ۵ روپیه بوده است در ابتدای هر شماره کلمات زین با انگلیسی نوشته شده است

« برای صرفه جوئی بیشتر در وقت و پول تشویش » در شماره اول سال ۱۸۸۵ اعلانی از فرهنگ منتشره در اصفهان و در تعریف آن دیده میشود و در شماره های بعدی گاهگاهی اخباری از آن اقتباس گردیده و در شماره های آخر مدرس فارسی آگهی هائی از یک روزنامه بنام مفرح القلوب درج شده که از آن روزنامه تعریف و تمجید زیاده از حدی میکند بدین شرح : « روزنامه است هفتگی فارسی در کراچی (سن) منتشر میشود بهترین روزنامه فارسی در هندوستان است » این روزنامه مدت سی سال مرتبأً انتشار یافت و اکنون سی امین سال انتشار آن است سبک فارسی آن بسیار خوب میباشد و کاملاً با اصطلاحات مکالمه و تحریر مطابقت دارد .

و حاوی آخرین اخبار از تمام کشورهاست و از هر حیث روزنامه طراز اول است و خصوصاً با اعانت حکام ، شاهزادگان ، اشراف و طبقه متوسط ایران ، ترکیه ، افغانستان ، هندوستان ، اروپا وغیره حمایت و منتشر میگردد و صاحبان و ناشرین آن گواهینامه رضایت و تضمین نامه هائی از بسیاری از حکام و اشراف و طبقات متوسط فوق الذکر را دارند که مدارکی است کافی به عالی بودن روش و سلیقه آن خصوصاً برای دانشجویان ایرانی مقیم هندوستان مناسب و مفید است و بوسیله دو شخص دانشمند و فاضل مشهور میرزا محمد (ناشر) و میرزا محمد صادق مشهدی کنسول ایران در کراچی چاپ و منتشر میگردد :

آبونه سالیانه برای اشراف هندوستان ۱۲ روپیه در صورت پیش پرداخت ۲۴ روپیه در صورت پس پرداخت و برای اشخاص طبقه

متوجه ۱۰ و ۲۰ روپیه به ترتیب برای محصلین ۵ و ۱۰ روپیه به
ترتیب
در رأیمنو نیست دیده نشد.

۳۱۱

عده نیت

روزنامه دو هفتگی چاپ سنگی در تبریز در سال ۱۳۰۱ هجری
قمری مطابق (۱۸۸۳-۴ میلادی)

بمدیریت هنری خبر گزاری ارمنی موسوم به صدرا شماره دوم
آن بتاریخ چهارشنبه دوازدهم جمادی الثانی ۱۳۰۱ هجری قمری مطابق
با نهم آوریل ۱۸۸۴ میلادی.

مدى

روزنامه هفتگی چاپ تهران در سال ۱۳۲۵ مطابق با (۸-۱۹۰۷) به مدیریت و نویسنده‌گی شیخ عبدالعلی مشهور به مباد بمناسبت احساسات و قائل شدن ارزش به ایران قدیم وزبان فارسی سره. بعداز کودتای ۲۳ زرئون ۱۹۰۸ و بتوب بستن مجلس با (م. پانوف ۱) مخبر بعضی از روزنامه‌های لیبرال روسیه در ایران آشنا شد و در شورش گیلان بتاریخ ۱۳۲۷ هجری قمری مطابق با ۱۹۰۹ میلادی موقعیکه سفارت روسیه اورا از تهران تبعید کرده بود شرکت کرد. و در معیت او بسمت سن پطرسبورغ تحت نام (میرزا شیخ علی مجتبه) روانه شد و سعی کرد که بوسیله خطابه‌ها در عقیده عامه در روسیه بصورت مساعدی بنتفع ایران نفوذ کند.

در رابینو نیست و دیده نشد.

۳۱۲

مرأت جنوب

روزنامه است که باچاپ سنگی در کرمان بتاریخ ۱۳۲۹ هجری
قمری مطابق باسال ۱۹۱۱ میلادی بمدیریت سید جلال الدین مؤید-
الشرف طبع می شد.

بشماره ۱۸۷ را بینومراجعه شود اینجا نسب نسخهای ازشماره یک
آنرا دارم بتاریخ سوم ماه محرم سال ۱۳۲۹ هجری قمری مطابق با
چهارم ژانویه ۱۹۱۱ میلادی که بخط درشت نسخ واضح باچاپ سنگی
طبع شده و حاوی چهارصفحه بقطع ($\frac{1}{2} \times 6 - 11\frac{1}{2}$) می باشد.

اشتراك سالیانه ۲۰ قران در کرمان این شماره درصفحه یک خود
دارای عکسی است از میرزا حسین خان سردار نصرت.

۳۱۴

مرأة السفر ومشكوة الحضر

روزنامه است که در بیان اول سال ۱۲۸۸ هجری قمری مطابق با (مه - ژوئن ۱۸۷۱ میلادی) در مدت توقف ناصرالدینشاہ در سفر تابستانی مازندران انتشار می یافت. واژیک عده حوادث مسافرت از ابتدای آن تا انتهای بحث می کند طابع و ناشر آن محمدحسن خان اعتمادالسلطنه می باشد از این روزنامه سیزده شماره منتشر گردید. این اطلاعات از نامه‌ای از ح. ای اعتمادالسلطنه تهیه شده است.

از این روزنامه در را بینو ذکری نشده و طور دیگری نیز شناخته نشده است.

۳۱۰

مریخ

روزنامه است که در تهران با چاپ سنگی در تاریخ ۱۲۹۶ هجری قمری مطابق با ۱۸۷۹ میلادی بمدیریت حسن خان ضیع الدوّله چاپ گردیده است.

شماره اول آن بتاریخ پنجم محرم همان سال مطابق با سی ام دسامبر سال ۱۸۷۸ میلادی می‌باشد و آخرین شماره آن بتاریخ شانزدهم جمادی الثانی سال ۱۲۹۷ هجری قمری مطابق با بیست و ششم مه سال ۱۸۸۰ میلادی است جمعاً هیجده شماره از این روزنامه منتشر شد این روزنامه بجای روزنامه نظامی و بعد از آن انتشار یافت و می‌توان مؤسس آنرا میرزا حسین خان سپهسالار (۱) را دانست به شرح شماره سابق ذکر (۱۹۱) مراجعه شود بنظر شرح فوق از اطلاعات تهیه شده توسط ذکاء‌الملک اخذ گردیده.

این روزنامه ارابینو ذکر نکرده و منهم ندیده‌ام.

(۱) سپهسالار اعتماد‌السلطنه دریکی از نامه‌های خود تأسیس و نشراین روزنامه را به شاهزاده کامران میرزا ملقب به نائب‌السلطنه فرزند ناصرالن شاه نسبت میدهد. که با کمک سردار کل فعلی آنرا نتشار می‌داد اگرچه احتمال قوی می‌رود ولی تقریباً محقق نیست که شرح ذکر شده در متون کامل محقق و درست باشد و برای تفصیلات دیگر به بعضی از روزنامه‌های دیگر مراجعه می‌کند که اطلاع بیشتری از آنها نداریم.

مساوات

روزنامه چاپ تهران در تاریخ ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با (سالهای ۱۹۰۷-۸ میلادی) به مدیریت سید محمد رضا شیرازی و سید عبدالرحیم خلخالی این روزنامه بمناسب تهور و جسارت فوق العاده و استقامت در اساس مشروطه یکی از مقدمتین قهرمانان در مطبوعات مشروطه اول بوده است.

در نتیجه تنقید قانون مطبوعات شهرت عظیمی بدست آورد برای اعلام آن شماره که پرازحکایات برای وقت گذرانی افسانه‌ها و استانهای خیالی بود منتشر کرد و این حاکی از این است که من بعد در نتیجه قانون فوق الذکر هر چیزی غیر از این موضوعات ممنوع بوده است و انتشار موضوع مهمی بر علیه محمدعلی شاه تحت عنوان «شاه در چه حال است» سبب گردید که روزنامه توقيف و ناشر آن تحت تعقیب قانونی قرار گیرد.

سید محمد رضا یکی از هشت نفری بود که تقاضائی برای تشکیل مجلس شورا تسلیم محمدعلی شاه نمودند ولی پس از بتوب بستن مجلس در تاریخ (بیست و سوم ژوئن سال ۱۹۰۸ میلادی) رهائی یافت و نتوانستند توقيفیش نمایند بالاخره موفق گردید که به قفقازیه فرار کند و از آنجا به تبریز بازگشت و در آنجا در طی مدت انقلاب و محاصره شهر باز هم مساوات را منتشر کرد و بالاخره از شهر تبریز به عضویت دومین مجلس شورا انتخاب شد.

این روزنامه در سیاست هش رو طه خواه افراطی و لیبرال بوده است.

بشماره ۱۸۸ رأینو مراجعه شود که می‌گوید از این روزنامه جمعاً ۲۵ شماره در تهران منتشر گردید که اولین شماره آن بتاریخ پنجم رمضان سال ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با دوازدهم اکتبر سال ۱۹۰۷ میلادی و آخرین شماره آن ربیع الاول سال ۱۳۲۶ هجری قمری میباشد که مطابق است با دوم مه سال ۱۹۰۸ میلادی اینجا نسبتاً کاملی از این روزنامه دارد.

۳۱۷

مساوات

روزنامه چاپ سنگی در تبریز در اوائل سال ۱۳۲۷ هجری قمری
مطابق با سال ۱۹۰۹ میلادی به مدیریت سید محمد رضای شیرازی.
بشماره ۱۸۸ را بینو مراجعه شود که بعقیده وی تاریخ اولین
انشار مساوات تبریز اول محرم سال ۱۳۲۷ هجری قمری مطابق با
بیست و سوم زانویه سال ۱۹۰۹ میلادی است و شماره ۲۶ را که در حقیقت
دنباله مساوات تهران قبلی می باشد دارد.

این جانب یکدوره نسبته کاملی از نشر تهران از شماره (۱-۲۴) می‌
دارم و آخرین شماره آن بتاریخ بیست و سوم ربیع الثانی سال ۱۳۲۶ هجری
قمری مطابق با بیست و پنجم مه سال ۱۹۰۸ میلادی است و شماره ۲۷
آن یعنی (شماره دوم تبریز) که بچاپ سربی است نه سنگی بتاریخ هفتم
محرم سال ۱۳۲۷ هجری قمری مطابق با بیست و نهم زانویه سال ۱۹۰۹
میلادی است هر شماره آن دارای هشت صفحه بقطع (۴×۶) می باشد
اشتراك سالیانه نشر تهران ۱۲ قران در تهران ۱۷ قران درسایر
نقاط ایران ۱۵ فرانک در خارجه نشر تبریز ۱۲ قران در تبریز ۲۰ قران
درسایر نقاط ایران ۵ روبل در خارجه.

۳۱۸

مشورت

روزنامه است منتشره در تهران بستاریخ ۱۳۲۵ هجری قمری
مطابق با سال های (۱۹۰۷-۱۹۰۸ میلادی)
در را بینو نیست و دیده نشد.

۳۱۹

مشروطه بی قانون

روزنامه است که در تهران بتاریخ سال ۱۳۲۵ هجری قمری
مطابق با سالهای (۱۹۰۷-۸) میلادی انتشار یافت.
در را بینو نیست و دیده نشد.

۳۲۰

صبح

روزنامه چاپ سنگی در تبریز بتاریخ ۱۳۲۴ هجری قمری مطابق
با سالهای (۱۹۰۶-۷ میلادی) بمدیریت میرزا ابوالقاسم تبریزی
در رأیینونیست و دیده نشد.

(۳۲)

تصویر

که در شماره ۱۸۹ مرجع را بینو داخل گردیده است مشارالیه تفصیلات بیشتری نمی دهد شاید مقصود وی تاریخ مصور جنک در شرق دور باشد که در تهران بصورت جزوای چاپ می شد.

۳۲۲

مظفری

روزنامه دو هفتگی و سپس هفتگی ابتدا چاپ سنگی و سپس چاپ سری در بوشهر بتاریخ ۱۳۱۹ هجری قمری مطابق با (۱۹۰۱-۲ میلادی) بمدیریت علی آقا شیرازی .

بشماره ۱۹۰ را بینو مراجـعه شود و بنظر وی این روزنامه دمو کرات بوده است و شماره دوم آن بتاریخ پنجم شوال ۱۳۱۹ هجری قمری مطابق با بیست و پنجم زانویه ۱۹۰۲ میلادی) است اینجانب کلکسیون بزرگی از این روزنامه از اول تاسال دهم دارم (۱۳۱۹ - ۱۳۲۹ هجری قمری مطابق با (زانویه ۱۹۰۲ الی آوریل ۱۹۱۱ میلادی) و از این شماره ها ۲ الی ۶۶ (زانویه ۱۹۰۲ الی سپتامبر ۱۹۰۴ میلادی) چاپ سنگی هستند و بقیه چاپ سری هر شماره شامل شانزده صفحه بقطع (۹×۵) است . اشتراک سالیانه در بوشهر ۲۲ قران در سایر نقاط ایران ۲۸ قران در هندوستان ۸ روپیه در اروپا ، ترکیه ، مصر ۱۴ فرانک در روسیه و ترکستان ۵ روبل .

۳۲۳

مظفری

روزنامه چاپ مکه بتاریخ ۱۳۲۶ هجری قمری مطابق با (۱۹۰۸-۹) میلادی بمدیریت علی آقا شیرازی مدیر روزنامه‌ای بهمین اسم در بوشهر که فوقاً ذکر گردید.

از این روزنامه فقط یک شماره در عرض مدت زیارت حج منتشر گردید. بشماره ۱۹۰ را بینو مراجعه شود بنظر وی این روزنامه (که من ندیدم) در تاریخ ذوالحجہ سال ۱۳۲۶ هجری قمری مطابق با (دسامبر ۱۹۰۸ - ژانویه ۱۹۰۹ میلادی) انتشار یافت.

ج ۳۲

مظہر

از این روزنامه نه از طرف را بینو و نه از طرف مؤلف این رساله ذکری بمیان آمده اینجا نسبت نسخه‌ای از شماره سیزدهم این روزنامه را دارم که بتاریخ بیست و هفتم ذوالقعده سال ۱۳۲۷ هجری قمری مطابق با دهم دسامبر سال ۱۹۰۷ میلادی در تقلیس چاپ شده است. قسمتی از آن بزبان ترکی است و بخش دیگر فارسی و عنوان روزنامه بر وسی نوشته شده و دارای چهار صفحه بقطع (۱۰ × ۲) می‌باشد که صفحه‌ها اول آن حاوی عکس سردار همایون سرکنسول ایران در تقلیس می‌باشد اشتراک سالانه ۶ روبل است در وصف خود چنین نوشته است: ادبی سیاسی، اقتصادی و وطنی خدمت‌ایدر هفت‌ماهی ترک غزتله‌سی یعنی: [روزنامه هفتگی: ادبی، سیاسی، اقتصادی و خادم میهن: بزبان ترکی] [

۳۲۰

معارف

روزنامه‌چاپ سنگی در تهران با تاریخ ۱۳۱۷ هجری قمری مطابق با (۱۹۰۰-۱۸۹۹ میلادی) که تحت نظارت انجمن معارف چاپ میشد در رابینو نیست مگر اینکه (به تحقیق مقدمه روزنامه بعدی باشد)

۳۲۶

معارف

روزنامه هفتگی چاپ تهران در سال ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با (۱۹۰۷-۱۹۰۸ میلادی) به مدیریت شیخ محمد (علی بہجت دزفولی) مدیر روزنامه‌ای بنام دعوت الحق بشماره ۱۹۱-۵ را بینو مر ارجعه شود که تاریخ شماره ۱۶ را چنین بشماره ۱۹۱-۵ را بینو مر ارجعه شود که تاریخ شماره ۱۶ را چنین بیان می‌کند:

دوازدهم صفر ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با بیست و هفتم مارس ۱۹۰۷ میلادی اینجا نسب شماره‌های ۱۳، ۲۵، ۳۱، ۴۱ و مکمل شماره ده را دارم و چون روزنامه هفتگی است و اگر شماره‌های آنرا از آخر بشماریم ملاحظه می‌گردد که تاریخ شروع چاپ آن در سال ۱۳۲۴ هجری قمری مطابق با سالهای (۱۹۰۶-۱۹۰۷ میلادی) می‌شود نه سال ۱۳۲۵.

در حقیقت زیر عنوان هر شماره که بلا فاصله رقم (۱۳۲۴) درج گردیده مؤید این امر است هر شماره آن دارای هشت صفحه بقطع ($\frac{۳}{۴} \times \frac{۳}{۴}$) است اشتراك سالیانه ۱۷ قران در تهران ۲۰ قران در ایالات ۱۲۹ فرانک در خارجه است در شماره ۳۶ عنوان بجای تعلیق شماره‌های قبلی با نسخ سربی بچاپ رسیده است.

۳۲۷

معارف

روزنامه است که هفته‌دوبار در تهران بتاریخ شعبان سال ۱۳۲۶ هجری
قمری مطابق با سپتامبر ۱۹۰۸ میلادی تحت اداره (انجمن معارف چاپ) میشود
به شمار ۱۹۲ را بینو و شماره (۳۲۶ سابق الذکر) مراجعه شود و من
شک دارم که ادامه قبلی باشد .
بوسیله مترجم دیده نشد .

۳۲۸

معرفت

روزنامه هفتگی است که در تبریز با چاپ سنگی بچاپ رسیده
بتاریخ ۱۳۱۹ هجری قمری مطابق با سالهای (۲ - ۱۹۰۱ میلادی)
بمدیریت میرزا عبدالله خان پسر میرزا تقی (صدر عدالیه) یکی از سیدهای
جهانشاهی تبریز و مدیر مدرسه معرفت.

در را بینو نیست و دیده نشد

۳۲۹

معرفت

روزنامه هفتگی چاپ ژلاتینی و سپس چاپ سنگی در یزد بتاریخ
۱۳۲۶ هجری قمری مطابق با (۱۹۰۸-۹ میلادی) به مدیریت شیخ ابوالقاسم
(افتخار العلماء)

بشماره ۱۹۳ را بینو مراجعه شود اینجانب شماره‌های ۶ و ۸ را
دارم که اولی بتاریخ ۱۵ محرم سال ۱۳۲۶ هجری قمری مطابق با
۱۸ فوریه ۱۹۰۸ میلادی و (چاپ ژلاتینی) است دومی بتاریخ ۸ رمضان
۱۳۲۷ هجری قمری مطابق با سویاکتبر ۱۹۰۹ میلادی از فاصله زیادی
که میان انتشار این دو روزنامه وجود دارد بعلاوه از اختلافات متعددی
که در تهیه تنظیم آنها موجود است چنین عقیده پیدا کرده‌ام که در
حقیقت دو روزنامه مستقل بنام معرفت در یزد منتشر میشد یکی
(چاپ ژلاتینی) که پایان انتشار آن در سال ۱۳۲۵ هجری قمری بود و
دیگری چاپ سنگی در اواسط سال ۱۳۲۷ هجری قمری اندازه هر دو
یکی است.

دارای چهار صفحه بقطع (۶×۱^۱) ولی اشتراک سالیانه‌شان بقرار زیر
باهم اختلاف دارند شماره ۶ چاپ ژلاتینی در یزد ۲۰ قران و در سایر
نقاط ایران ۲۳ قران شماره ۸ یعنی (چاپ سنگی) در یزد ۱۰ قران و سایر
نقاط ایران ۱۲ قران
در شماره ۶ نام مدیر یا ناشر آن چاپ نشده است.

۳۳۰

معرفة الاخلاق

روزنامه است که در تهران بسال ۱۳۲۶ هجری قمری مطابق با
۱۹۰۸-۹ (میلادی) انتشار می‌یافتد.

در را بینو نیست و دیده نشد.

۳۳۱

مفتاح الظفر

روزنامه هفتگی علمی در کلکته با چاپ سنگی در سال ۱۳۱۵
هجری قمری مطابق با (۱۸۹۷-۸ میلادی) بمدیریت میرزا حسن خان
کاشانی بعدها ناشر حبل المتن در تهران به چاپ رسیده
بشماره ۱۹۴ را بینو مراجعه شود اینجا نسب شماره های بیزد و چهار
(اصلی) سال دوم را دارم که اولی بتاریخ ۲۶ ذوالقعدہ سال ۱۳۱۶ هجری
قمری مطابق با ۴ آوریل ۱۸۹۹ میلادی دومی ۲۵ جمادی الاول سال
۱۳۱۷ هجری قمری (مطابق با یازدهم اکتبر سال ۱۸۹۹ میلادی) شماره
صفحات آن از چهارالی هشت تغییر میکند بقطع (۴۶×۳-۱۱) و با خلط
تعليق نسبتاً درشت و نامطلوب با چاپ سنگی بطبع رسیده اشتراک
سالیانه ده روپیه در هندوستان و خلیج فارس ۳۵ قران در ایران و افغانستان
۲۵ فرانك در چین و ژاپون و روسیه و اروپا پنج مجید یه در تر کیه

۳۳۲

مفرح القلوب

روزنامه هفتگی چاپ کراچی (سنده) در سال‌های (۱۳۰۲-۳) هجری قمری مطابق با ۱۸۸۵ میلادی بوسیله میرزا محمد جعفر و میرزا محمد صادق مشهدی کنسول ایران در کراچی .
بشماره ۳۱۰ مذکور در بالا مراجعت شود در مدرس فارسی ذکری از این روزنامه بمیان آمده و ما از آن طریق این روزنامه را می‌شناسیم .

۳۳۳

مکافات

روزنامه منتشره در خوی (آذربایجان) در سال ۱۳۲۷ هجری قمری
مطابق ۱۹۰۹ میلادی به مدیریت میرزا آقا خان هرندی مدیر مدرسه
مساوات بیشتر موضوعات این روزنامه بقلم ابوالحسن خان محمد علیزاده
ملقب به سعید المسالک و امیر حشمتو می باشد که وی در زمان انقلاب
خوی و سلاماس را از جانب انقلابیون تصرف کرد و صاحب این روزنامه
میرزا نورالله یکانی و مشی این روزنامه انقلابی بوده .

با شماره ۱۹۵ را بینو مراجعه شود این جانب شماره ۵ را که بتاریخ ۲۴ صفر
۱۳۲۷ هجری قمری میباشد دارم که مطابق با هیجدهم مارس ۱۹۰۹ میلادی
است و مشتمل چهار صفحه بقطع $(\frac{1}{2} \times \frac{1}{6})$ است قیمت هر نسخه

آن یکعباسی است

جع

مکتب

روزنامه است چاپ تهران در سال ۱۳۲۳ هجری قمری مطابق
سالهای (۱۹۰۵-۶ میلادی) بمدیریت حاجی میرزا حسن تبریزی
معروف به رشیدیه
در رأیینو نیست و دیده نشد .

۳۳۰

مؤید

روزنامه (چاپ ژلاتینی) در لاهیجان بتاریخ ۱۳۲۵ هجری
قمری مطابق با سالهای (۱۹۰۷-۸ میلادی)
به شماره ۱۹۶ را بینو مراجعه شود که نظر وی در این جادرج
میگردد.

۳۳۷

مهدی حمال (۱)

روزنامه‌است که درشت چاپ میشد بتاریخ ۱۳۲۸ هجری قمری
مطابق (۱۹۱۰ میلادی) ب مدیریت اکبر زاده که تنها یک شماره از آن
چاپ گردید.

به شماره ۱۷۹ را بینو مراجعه شود که نظر مشارالیه در این جا درج
میگردد.

تاریخ انتشار این روزنامه (۱۶ رمضان سال ۱۳۲۸ هجری قمری)
مطابق با بیست و یکم سپتامبر سال ۱۹۱۰ میلادی است

(۱) مهدی حمال مرد بلندقد و تنومند و قوی و پرخور مشهوری در تهران
بوده است که در حدود ۱۱ الی ۱۲ دومن نان و پنیر میخورد و یک خروار بار را
در دوش خود حمل میگرد پرخوری او ضرب المثل بوده است.

۳۳۸

متیک(۱) (فکر)

روزنامه است چاپ تبریز بزبان ارمنی در تاریخ ۱۳۳۰ هجری
قمری مطابق با ۱۹۱۲ میلادی به مدیریت الکساندر در وارتانیانس^(۲)
که در عین حال مدیر روزنامه فکر بزبان فارسی بوده است بشماره
۲۶۵ مذکور در فوق مراجعه شود .
در رابینونیست و دیده نشد .

۳۳۹

ناصری

روزنامه است که در تبریز ده روز یکبار باچاپ سنگی طبع میشد
بتاریخ ۱۳۱۱ هجری قمری مطابق با (۴-۱۸۹۳ میلادی)

ابتدا بمدیریت ملا محمد ندیم باشی مدیر مدرسه مظفری در تبریز
بعدها ندیم السلطنه وزیر مطبوعات و سپس بوسیله اقبال الكتاب بالآخره
بوسیله حاجی میرزا مسعود خان صفاء الملک پسر حاجی سید حسن
عدل الملک تبریزی .

این روزنامه نیمه رسمی بوده ولی هم طراز روزنامه های رسمی
محسوب میشد.

مدت انتشار این روزنامه در حدود هفت سال طول کشید و
مباحثه اش بر علیه اختر چاپ استانبول شایان دقت است (به شماره ۳۴
سابق الذ کر مراجعه شود) به شماره ۱۹۸ را بینو مراجعه شود اینجا نب
شماره ۳۳ سال سوم را دارم بتاریخ اول رمضان ۱۳۱۴ هجری قمری
مطابق با سوم فوریه ۱۸۹۷ میلادی) که شامل ۴ صفحه بقطع (۶×۱۲)
است اشتراك سالیانه ۱۶ قران در ایران ۴ روبل در روسیه و فرقا زیه ۴
قروش در ترکیه پنج روپیه در هندوستان

۳۴۰

ناقور

روزنامه چاپ سنگی که هفته‌ای دوبار در اصفهان چاپ میشد
بتاریخ ۱۳۲۶ هجری قمری مطابق با (۹-۸۱۹۰ میلادی) و بمدیریت
میرزامسیح تویسر کانی .

بخش هجومی یا فکاهی این روزنامه تحت عنوان (زشت و زیبا)
با سبک ادبی مطبوعی نوشته میشد روش این روزنامه مشروطه خواه و
لیبرال افراطی بوده است .

به شماره ۲۰۰ رابینو مراجعت شود بنظر وی جمعاً ۲۵ شماره از
این روزنامه منتشر گردید که شماره اول آن در بیست و یکم ذوالقعده
سال ۱۳۲۶ هجری قمری مطابق بیست و پنجم نوامبر سال ۱۹۰۸ میلادی
بچاپ رسیده اینجا نسب شماره نهم این روزنامه را دارم بتاریخ
۲۴ صفر ۱۳۲۷ هجری قمری مطابق با هفدهم مارس ۱۹۰۹ میلادی
که شامل چهار صفحه بقطع (۱۱×۶۲) بوده و آبونمان ۱۴ قران
در اصفهان ۱۷۹ قران سایر نقاط ایران در سال است و با نسخ خوب چاپ
سنگی طبع شده است .

۳۴۱

ناله ملت

روزنامه است چاپ سنگی در تبریز بتاریخ ۱۳۲۶ هجری قمری
مطابق با (۹-۱۹۰۷) بلا:ی به دین بت میرزا آقا مدیر روزنامه استقلال
روش این روزنامه لیبرال و مشروطه خواه افراطی است.

به شماره ۱۹۹ رابینو مراجعه شود این جانب شماره ۳۸ سال اوی
را دارم بتاریخ چهاردهم محرم سال ۱۳۲۶ هجری قمری مطابق با هفدهم
فوریه سال ۱۹۰۸ میلادی بطوریکه ملاحظه میشود.

این روزنامه در اوخر سال ۱۳۲۵ تأسیس گردیده نه سال ۱۳۲۶
روزنامه شامل ۴ صفحه بقطع ($\frac{1}{2} \times \frac{1}{8}$) بوده اشتراک سالیانه در تبریز
۸ قران و در سایر نقاط ایران ۱۰ قران و در روسیه ۴ روبل بوده است.

-۱۰۴-

۳۴۲

حقیقت

روزنامه منتشره در تهران بتاریخ ۱۳۲۶ هجری قمری مطابق
با (۱۹۰۸-۹ میلادی) .

در رأیمنو نیست و دیده نشد .

۳۴۳

نامه وطن

روزنامه چاپ حیدر آباد دکن بتاریخ (۱۳۲۶) هجری
قمری مطابق با (۱۹۰۸-۹ میلادی) با چاپ سنگی طبع گردید به دیرینت
صحاف باشی فراری از تهران این روزنامه از معجزات و قوانین مختلف
مذهبی بحث میکند .

به شماره ۲۰۱ را بینو مراجعه شود اینجا نسب شماره هفتم سال دوم
مورخه صفر سال ۱۳۲۶ هجری قمری را دارم که مطابق با مارس سال
۱۹۰۸ میلادی و شامل ۱۶ صفحه بقطع ($\frac{1}{6} \times \frac{1}{4}$) است و با
تعليق بد سنگی چاپ و قیمت ذکر نشده است .

۳۴۴

نچات

روزنامه است که در تهران چاپ میشد ابتدا هفت‌های یکبار و بعد هفت‌هار بار قبل از تصرف تهران بوسیله قوای ملی بتاریخ ۱۳۲۷ هجری قمری مطابق با ۱۹۰۹ میلادی و بدین‌یت میرزا محمد خراسانی ناشر روزنامه حقوق و بعدها عضو مجلس دوم در اثر احتوای موضوعات لیبرال این روزنامه بوسیله کابینه سعدالدوله توقيف گردید و این توقيف یکی از عمل حمله مجاهدین قزوین به تهران شد و پس از تصرف تهران دوباره انتشار یافت مسلک این روزنامه لیبرال افراطی و مشروطه‌خواه بوده ولی بنا بداعی را بینو این روزنامه دموکراتیک بوده است . به شماره ۲۰۲ را بینو مراجعه شود اینجانب شماره‌های ۱۵، ۶، ۱، ۲۵، ۱۸ را دارم شماره اول آن بتاریخ سوم جمادی الثانی ۱۳۲۷ هجری قمری مطابق با بیست و دوم زوئن ۱۹۰۹ میلادی و آخرین شماره آن چهارم شوال مطابق با نوزدهم اکتبر همان سال میباشد این روزنامه دارای ۸ صفحه بقطع ($\frac{3}{4} \times \frac{6}{4}$) بوده اشتراك سالیانه ۱۰ قران در تهران ۱۷ قران در سایر نقاط ایران ۱۵ فرانک در خارجه است .

۳۴۰

نجات

روزنامه (چاپ‌ژلاتینی) منتشره درشت .
به شماره ۲۰۳ رابینومراجعه شود نظریه مشارالیه دراین‌جا درج
گردید .

۳۴۶

نجات

روزنامه چاپ خواست در تاریخ ۱۳۲۹ هجری قمری مطابق با ۱۹۱۱ میلادی این روزنامه دموکراتیک بوده است.
به شماره ۴۰ را بینو مراجعه شود توسط مترجم مشاهده نگردید.

۳۴۷

نجات وطن

روزنامه منتشره در اصفهان بتاریخ ۱۳۲۷ هجری قمری مطابق با ۱۹۰۹ میلادی .

به شماره ۲۰۵ را بینو مراجعه شود بعقیده وی بیشتر از هفت یا هشت شماره از این روزنامه انتشار نیافتد و نظر وی در این جا درج گردید.

۳۴۸

نجف

روزنامه هفتگی چاپ نجف بتاریخ ۱۳۲۸ هجری قمری مطابق
با ۱۹۱۰ میلادی بمدیریت سید مسلم ذوین زاده و حاجی محمد ابن حاجی
حسین صاحب روزنامه شیخ حسین تهرانی.

بشماره ۲۰۶ را بینو مراجعه شود اینجا نسب شماره ۶ را دارم که
تاریخ آن ۱۶ جمادی الاولی سال ۱۳۲۸ هجری قمری مطابق با ۲۶ مه
۱۹۱۰ میلادی است و هر نسخه آن دارای هشت صفحه بقطع

($\frac{1}{2} \times \frac{1}{3} \times 9$) میباشد.

اشتراعک سالیانه در نجف ۲۵ قریش و سایر نقاط ترکیه . ۳۰ قریش
در ایران ۱۵ قرآن و در خارجه ۸ فرانک .

۳۴۹

نجم باختر

به پیام باختر شماره ۹۶ سابق الذکر مراجعه شود .
شماره ۲۰۷ را بینو را ملاحظه فرمائید . این روزنامه در واشنگتن
منتشر میشد .

۳۶۰

ندای رشت

روزنامه چاپ رشت در سال ۱۳۲۹ هجری قمری مطابق با ۱۹۱۱ میلادی تنها دو شماره از این روزنامه منتشر گردید.
بنظر رأبینو اولی در تاریخ بیست و هشتم ربیع الاول سال ۱۳۲۹ هجری قمری مطابق با بیست و نهم مارس سال ۱۹۱۱ میلادی دیگری در تاریخ دوم ربیع الثانی مطابق با دوم آوریل همان سال بشماره ۲۰۸ رأبینو مراجعه شود.

۲۰۱

ندای اسلام

روزنامه‌هفتگی چاپ سنگی درشیر از تاریخ ۱۳۲۵ هجری قمری
مطابق با (۸-۱۹۰۷ میلادی) بمدیریت سید ضیاءالدین طباطبائی یزدی
مدیر روزنامه‌های شرق و برق (سابق الذکر)

با شماره ۲۰۹ را بینو مراجعه شود اینجا نسب شماره‌های ۲۵۹۱۴، ۷ را دارم تاریخ اولی یازدهم صفر سال ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با ۲۶ مارس ۱۹۰۷ میلادی است هر شماره دارای ۴ الی ۸ صفحه بقطع (۱۰×۷) و چاپ سنگی است. (شماره‌های اولی با مرکب سبز) و نسخ قشنگ درشت است.

اشتراع سالیانه ۳۰ قران درشیر از ۳۶ قران در سایر نقاط ایران
۶۰ قران در خارجه .

ندا وطن

روزنامه هفتگی بعدها دوهفته‌گی وبالاخره ماهانه چاپ تهران در سال ۱۳۲۴ هجری قمری مطابق با (۱۹۰۶-۷ میلادی) بمديریت مجدد الاسلام کرمانی مدیر روزنامه‌های کشکول و محاکمات سابق الذکر بشماره ۲۱۰ را بینو مراجعه شود که اولین تاریخ انتشار آنرا یازدهم ذوالقعدہ سال ۱۳۲۴ هجری قمری بیان میکند که مطابق است با بیست و هفتم دسامبر سال ۱۹۰۶ میلادی اینجا نسبتاً کاملی از این روزنامه دارد .

هر شماره آن شامل ۸ الی ۱۱ صفحه بقطع ($11 \times 6 \times 3$) است .
اشترافک سالیانه در تهران ۳۰ قران در سایر نقاط ایران ۳۶ قران در ترکیه و مصر پنج مجیدیه در امریکا و اروپا ۱۷ فرانک در روسیه ده روبل و در هندوستان پانزده روپیه .

۳۰۳

ندا جنوب

از این روزنامه توسط میرزا محمدعلی (تربیت) و یا را بینو ذکر نشده اینجا نب یک نسخه‌ای از شماره دوم این روزنامه را دارم که بتاریخ بیست و دوم ذوالقعدہ سال ۱۳۲۹ هجری قمری مطابق با پانزدهم نوامبر سال ۱۹۱۱ میلادی است . این روزنامه دارای هشت صفحه بقطعه $(\frac{1}{4} \times 15 \times 8)$ میباشد.

این روزنامه در تهران چاپ میشد صاحب و سردبیر آن میرزا باقر خان معلم و مترجم تبریزی و مدیر مسئول محمد باقر خان قنگستانی بوده است .

اشتراك سالیانه در تهران ۱۸ قران در سایر نقاط ایران ۲۰ قران در خارجہ ۲۲ قران در خود روزنامه تاریخ تأسیس آن شوال سال ۱۳۲۹ مطابق با سپتامبر - اکتبر سال ۱۹۱۱ میلادی درج گردیده است.

۳۵۴

نیمیم شمال

روزنامه چاپ رشت در تاریخ ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با (۱۹۰۷-۸ میلادی) ب مدیریت سید اشرف.

این روزنامه یکی از بهترین روزنامه های ادبی بود خصوصاً محتوی اشعار برجسته جدی و هجومی است.

ب شماره ۲۱۱ رابینو مراجعه شود بنظر وی این روزنامه در فوائل غیر منظم منتشر گردید.

تاریخ اولین انتشار آن دوم شعبان سال ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با دهم سپتامبر سال ۱۹۰۷ میلادی است و سال سوم آن با شماره ۶۹ شروع می شود اینجا نسب شماره های ۹، ۱۲، ۱۴، ۱۶، ۱۸، ۱۹، ۲۲، ۲۳، ۲۷، ۳۳، ۴۵، ۴۸ و ۵۷ و شماره های ۵ و ۷ سال سوم را دارم شماره دهم بتاریخ دوم شعبان سال ۱۳۲۹ هجری قمری مطابق با بیست و نهم زوئیه سال ۱۹۱۱ میلادی است شماره های ۱۲، ۱۴، ۱۶ که شماره گذاری آنها قدری عجیب است و فوائل انتشار آن غیر منظم اند.

نظمیه

روزنامه‌هفتگی مصور چاپ سنگی در تبریز بتاریخ ۱۳۲۶ هجری قمری مطابق با (۹-۸ میلادی) به مدیریت مشهدی محمود اسکنداوی شماره اول آن حاوی عکس اجلال‌الملک رئیس پلیس تبریز میباشد.
بشماره ۲۱۱ راینمودراجعه شود که نام صاحب آنرا محمدعلی ذکر میکند و اظهار میدارد که شماره اول آن بتاریخ ۲۳ ربیع الاول ۱۳۲۶ هجری قمری مطابق با ۲۵ آوریل ۱۹۰۸ میلادی است اینجا نسب شماره اول آنرا دارم که با چاپ سنگی و بخط تعلیق بی اهمیت چاپ گردیده ودارای چهار صفحه بقطع ($\frac{3}{4} \times \frac{6}{4} \times \frac{3}{4}$) است.

اشترالک سالیانه آن ۸ قران در تبریز ۱۰ قران در سایر نقاط ایران

۳۰۷

نقش جهان

روزنامه هفتگی چاپ سنگی در اصفهان در تاریخ ۱۳۱۵ هجری
قمری مطابق با (۱۹۰۷-۸ میلادی) توسط اداره روزنامه اصفهان (شماره
۴۹ سابق الذکر) انتشار می‌یافتد.

به شماره ۲۱۳ رابینو مراجعت شود که تاریخ شماره اول آنرا
۲۳ شوال ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با ۲۹ نوامبر ۱۹۰۷ میلادی
بیان می‌کند اینجا نسب شماره اول آنرا دارد که شامل چهار صفحه
قطع (۶×۴^۳) است بخط تعلیق چاپ سنگی بطبع رسیده ودارای
دو تصویر مضحك می‌باشد اشتراك سالیانه در اصفهان ۱۲ قران است.

نو بهار

روزنامه است که هفته دوبار در مشهد چاپ میشد بتاریخ ۱۳۲۸ هجری قمری مطابق با ۱۹۱۰ میلادی و شماره اول آن دارای تاریخ شوال مطابق با ۱۴ آکتبر ۱۹۱۰ میلادی است بمدیریت ملک الشعرا بهار که (م . بهار) امضاء میکرد

این روزنامه بمناسبت تهور فوق العاده و شدت تهدید و خصوصاً برعلیه حمله روسها قدرت شایانی داشت .

بالاخره در نتیجه شکایت سفارت روس در تهران وزارت امور خارجه امر به توقيف آن داد ولی دوباره تحت عنوان تازه بهار منتشر گردید (شماره ۹۸ سابق الذکر) و در سیاست دموکرات بوده است .

به شماره ۲۱۴ را بینو مراجعه شود اینجا نسب شماره های ۱ ، ۲۸ ، ۳۹ ، ۴۸ را دارم تاریخ شماره اول در بالا ذکر شد شماره آخر آن بتاریخ دوازدهم جمادی الاول ۱۳۲۹ هجری قمری مطابق با یازدهم ۱۹۱۱ میلادی میباشد هر شماره آن شامل چهار صفحه بقطع ($\frac{1}{4} \times 10\frac{1}{2}$) است .

اشتراع سالیانه آن ۲۵ قران در مشهد ۳۰ قران در سایر نقاط ایران و روبل در خارجه میباشد

نوروز

روزنامه هفتگی چاپ سنگی در تهران بتاریخ ۱۳۲۰ هجری
قمری مطابق با (۱۹۰۲-۳ میلادی) بمدیریت ناظم‌الاسلام کرمانی مدیر
روزنامه کوکب دری ناصری سابق الذکر (شماره ۲۸۶) نویسنده آن
میرزا کاظم خان کرمانی بوده است.

بشماره ۲۱۵ را بینو مراجعه شود که تاریخ ابتدای انتشار آنرا
بیست و دوم ذوالحجہ سال ۱۳۲۰ هجری قمری مطابق با بیست و دوم
مارس ۱۹۰۳ میلادی میداند اینجا نسب نسخه‌ای از این روزنامه ندارم.

-۱۲۱-

۳۰۹

نوروز

روزنامه‌است که در اصفهان باچاپ سنگی طبع می‌گردد. تاریخ ۱۳۲۵
هر جری قمری مطابق با (۱۹۰۷-۸ میلادی)
ب شماره ۲۱۶ را بینو مراجعه شود که عقیده وی در اینجا درج گردید.

۳۷۰

نوع بشر

روزنامه است که در رشت هفته‌ای دو بار چاپ می‌شد بتاریخ ۱۳۲۹ هجری قمری مطابق با سال ۱۹۱۱ میلادی بشماره ۲۱۷ را بینومرا جمعه شود که میگوید فقط ۶ شماره از آن منتشر گردیده شماره اول آن در تاریخ ۲۵ ربیع الثانی سال ۱۳۲۹ هجری قمری مطابق با ۲۵ آوریل ۱۹۱۱ میلادی و آخرین شماره در ۲۳ جمادی الاولی مطابق با ۲۸ مه همان سال.

این‌جانب شماره‌های ۳، ۱ و ۶ را دارم هر شماره آن دارای چهار صفحه بقطع ($\frac{۳}{۴} \times \frac{۶}{۴}$) می‌باشد. اشتراك سالیانه آن در رشت ۱۵ قران در سایر نقاط ایران همان قیمت باضافه مخارج پستی.

۳۶۱

نیر اعظم

روزنامه است که در تهران هفتاهی دوبار بتاریخ ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با ۱۹۰۷ میلادی چاپ میشد مدیر آن معین‌العلماء اصفهانی بوده است که بعدها متهم تمایل بارتیاج گردید بعد از تصرف تهران بواسیله ملیون در (ژوئیه ۱۹۰۹ میلادی) باساير مقصرين سیاسی نزدیک بیکسال زندانی گردید.

بشماره ۲۱۸ رابینو مراجعت شود اینجا نسب شماره های ۲ ۱۳۹ را دارم که شماره اول بتاریخ ۱۶ رمضان ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با ۱۲۳ اکتبر ۱۹۰۷ میلادی و آخرین شماره بتاریخ ششم ذوالقعده مطابق با یازدهم دسامبر همان سال میباشد.

هر شماره آن دارای چهار صفحه بقطع (۱۲×۷) است اشتراك سالیانه در تهران ۱۴ قران در سایر نقاط ایران ۱۷ قران و در خارجه ۱۱ فرانك.

۳۷۲

وطن

روزنامه هفتگی ابتدا چاپ سربی و بعدها چاپ سنگی در تهران
بتاریخ ۱۳۲۴ هجری قمری مطابق با (۱۹۰۶-۷ میلادی)

بشماره ۲۱۹ را بینو مراجعت شود اینجا نسب شماره های ۱۰۹۳ را
دارم که بتاریخ ۲۷ زانویه ۲۲۹ آوریل میباشد هر دو چاپ سربی هستند
وشماره های ۲۰۹۱۷ و ۲۲۹۲۱۶ که همه شان چاپ سنگی میباشند آخرین
شماره آن بتاریخ دوازدهم رمضان سال ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با
۱۹ اکتبر ۱۹۰۷ میلادی است هر شماره آن شامل چهار صفحه بقطع
۴ (۱۱×۶-۳) است.

اشتراف سالیانه ۱۶ قران .

۳۷۴

وطن دلی (۱) (زبان مادری)

رابینو از این روزنامه تنها در شماره ۲۲۰ آسمی بوده .
که با چاپ سنگی در تبریز بزبان (ترکی آذربایجانی) چاپ میشده است اینجا نباید شماره از این روزنامه دارم (بنظرم نسخه‌ای ناقص است)
و آن برگ واحدی است که هر دو طرف آن بانسخ واضح و خوب با
با چاپ سنگی طبع گردیده و در بالای صفحه اول عنوان نوشته شده ولی
تاریخ و قیمت آبونمان ذکر نشده و خصوصیات دیگری ذکر
نگردیده است صفحات آن بقطع (۶×۱۲) بوده و من در تردیدم
که آیا این برگ حقیقتاً روزنامه کاملی است یا اینکه برگی است که
از روزنامه اصلی جدا شده و دارای مقاله طویل و کامل و یا تقاضا
میباشد .

۳۷۴

وقت

روزنامهٔ است بقطع کامل که در تهران چاپ می‌شد در تاریخ ۱۳۲۸ هجری قمری مطابق با ۱۹۱۰ میلادی تحت مدیریت میرزا حسین خان کسمائی که طرفدار کابینه سپهبدار و اعتمادالیون بود و باشدت به (ایران نو) (سابق الذکر در شماره ۷۷) و مخالفین (دموکراتها) حمله می‌کرد و غالباً سعی می‌کرد که آنان را بعدم اعتقاد بمذهب و قانون متهم نماید و یک قسمت هجومی تحت عنوان (دری وری) داشته که تقریباً نامفهوم او در سیاست اعتدالی بوده است.

بشماره ۲۲۱ را بینو مراجعه شود که میگوید جماعت ۶۶ شماره از این روزنامه منتشر گردید شماره اول آن بتاریخ ۲۱ ربیع الاول ۱۳۲۸ هجری قمری مطابق با دوم آوریل ۱۹۱۰ میلادی و شماره آخر بتاریخ یازدهم جمادی الثانی مطابق با بیستم زوئن همان سال است. اینجانب شماره‌های یک الی ۴۶ را دارم که اولی برگ واحدی است که فقط یک طرفش چاپ شده و تاریخ آن یازده روز از تاریخی که را بینو ذکر می‌کند جلوتر است (۲۲ مارس ۱۹۱۰ میلادی) و دومنی ۲۶ مه همان سال.

بیشتر شماره‌های آن دارای چهار صفحه بقطع ($\frac{1}{4} \times 14 \times 21 \frac{1}{2}$) می‌باشد اشتراك سالیانه ۵۰ قران در تهران ۶۰ قران در سایر نقاط ایران و ۸۰ قران در خارجه.

۳۹۰

هدایت

روزنامه هفتگی است که در تهران بتاریخ ۱۳۲۵ هجری قمری
مطابق با ۱۹۰۷ میلادی بمدیریت میرزا محمد تهرانی چاپ میشد .
بشماره ۲۲۲ را بینو مراجعه شود بعقیده وی تاریخ شماره اول
آن هفتم رجب ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با چهاردهم اوت ۱۹۰۷
میلادی است و این صحیح است ولی چنین بنظر میرسد که این روزنامه
مدت هشت ماه بلا فاصله بعد از چاپ شماره اول توقیف و یا چاپ آن بتعویق
افتاده است زیرا شماره دوم آن بتاریخ پنجم ربیع الاول ۱۳۲۶ هجری
قمری مطابق با هفتم آوریل ۱۹۰۸ میلادی است این جانب شماره های
۱، ۲، ۳، ۴ را دارم که هر یک دارای چهار صفحه بقطع $(7 \times \frac{1}{4})$
میباشد . اشتراك سالیانه ۳۴ قران در تهران ۰۴ قران در ایالات ۹ روبل
در روسیه و قفقازیه و ۵۵ فرانک در سایر ممالک خارجی .

۳۷۶

هدایت

روزنامه هفتگی چاپ سنگی در قزوین بتاریخ ۱۳۲۶ هجری
قمری مطابق با (۹۰۸-۹ میلادی) بمدیریت میرهادی شیخ‌الاسلامی
بشماره ۲۲۳ را بینو مراجعه شود اینجا نسب شماره‌های ۲ و ۴
را دارم که به ترتیب بتاریخ سوم و بیستم ربیع الاول سال ۱۳۲۶ هجری
قمری مطابق با پنجم و بیست و دوم آوریل ۱۹۰۸ میلادی میباشدند
هر شماره دارای چهارصفحه بقطع (۷ × ۴^۱) میباشد اشتراك سالیانه
۸ ریال در قزوین ۱۰ قرآن سایر نقاط ایران ۱۵ مجیدیه در ترکیه و
مصر ۲ روبل در روسیه و قفقاز ۶ فرانک در اروپا و امریکا

۳۷۸

همه دان

روزنامه هفتگی چاپ همدان بتاریخ ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق
با (۱۹۰۷ میلادی) بمديریت حاجی حسین
پشماره ۲۲۴ را بینو مراجعه شود که میگوید شماره ۱۸ آن بتاریخ
۱۹ شوال ۱۳۲۵ هجری قمری مطابق با ۲۵ نوامبر ۱۹۰۷ میلادی
است اینجا نب نسخه‌ای از این روزنامه ندارم.

۳۷۸

هوا و هوسر

روزنامه (چاپ ژلاتینی) در لاهیجان بتاریخ ۱۳۲۵ هجری قمری
مطابق با (۱۹۰۷ میلادی) ب مدیریت حاجی حسین .
ب شماره ۲۲۵ را بینو مراجعه شود که نظر وی در اینجا درج گردید
و من این روزنامه را ندیدم .

۳۷۹

یادگار انقلاب

روزنامه چاپ سنگی در قزوین هفته دوبار بسال ۱۳۲۷ هجری
قمری مطابق با (۱۹۰۹ میلادی) بمدیریت معمتمدالاسلام رشتی در
مدت اقامت موقت مجاهدین در آین شهر چاپ میشد بعد از فتح تهران
روزنامه با آنچا منتقل و همانجا منتشر شد، سبک آن انقلابی بوده است
بشماره ۲۲۶ را بینو مراجعه شود اینجا نسب شماره های ۱، ۲، ۵ و ۶
را دارم.

بتاریخ ۱، ۱۸۹۵ جمادی الثانی ۱۳۲۷ هجری قمری مطابق
با (بیستم زوئن، ۲۴ زوئن و هفتم زوئیه ۱۹۰۹ میلادی)
هر نسخه آن شامل ۴ صفحه بقطع (۳×۶-۳) قیمت در
قزوین نسخه ای صدینار (۱/۰ قران) و سایر نقاط ایران در سال ۱۲ قران
بوده است.

۳۷۰

یادگار انقلاب

روزنامه که در تهران بتاریخ ۱۳۲۷ هجری قمری مطابق با ۱۹۰۹ میلادی چاپ میشد بمدیریت معتمدالاسلام رشتی فوق الذکر .
بشماره ۲۲۶ را بینو مراجعه شود اینجا نسب شماره های ۹ ، ۱۰ ، ۱۲ ، ۱۷ ، ۱۸ و ۲۰ را دارم که تاریخ اولی ۲۴ ربیع و آخری ۱۵ ذوالقعده ۱۳۲۷ هجری قمری به ترتیب مطابق است با یازدهم اوست ۲۸ و ۱۹ نوامبر ۱۹۰۹ هر شماره دارای چهار صفحه بقطع (۶×۳) است .

اشتراعک سالیانه ۱۲ قران در تهران ۱۵ قران در سایر نقاط ایران ۳ روبل در روسیه ۸ فرانک در اروپا .

V)

یادگار جنوب

روزنامه هفتگی چاپ تهران بتاریخ ۱۳۲۹ هجری قمری مطابق
با ۱۹۱۱ میلادی .

در رابینونیست و دیده نشد.

نفوذ تجدد در مطبوعات ایرانی غیر از مجله ها و روزنامه ها

نظر باینکه مهمترین وظیفه مطبوعات در هر کشوری بسیداری سیاسی و عقیده ادبی درمیان خلق است مقتضی نیست که بتوان با یک بازدید کوتاه از روابطی که میان فعالیت های پیشین مطبوعات در ایران و آخرین جنبش های رنسانس وجود دارد نتیجه گرفت.

بخشی از این موضوع که مربوط به نشر جراید است مثل روزنامه ها و مجلات قبل از مبحث پیشین مورد بحث قرار گرفته است و ما درینجا فقط از کتابها و رسالاتی که در تولید این بسیداری اندیشه مؤثر بودند بحث خواهیم کرد و اغلب یا ترجمه از کتابهای اروپائی بودند و یا از آن‌ها و فرهنگ اروپائی الهام گرفته بودند و بیشتر اثرات مترقی تدریجی و آرام داشتند درمیان این قبیل کتابهای مطبوع باشست در درجه اول اثرهای علمی و فنی پیشین راخواه ترجمه و یا تألیف که در اولین روزهای تأسیس مدرسه دولتی یا دارالفنون برای مقاصد تعلیمی انتشار یافتد جاده (در آن موقع عده زیادی معلمین اروپائی برای آموزش در آنجا و مدرسه نظامی وارد شده بودند) و باین کتابها باید تعدادی کتاب از زمان شاهزاده عباس میرزا نایب‌السلطنه اضافه کرد. بیشتر این کتابها وسیله این معلمین جدید اروپائی و یا معلمین

قدیم ایرانی مدرسه تنظیم گردیده بودند مثل ستوان کرزیز (۱) م. بوهلر . لومر . م وویه دکتر پولاک ، دکتر البو . م نیکلا . م ریچارد ، م آندرینی و م گاستایگر و از معلمین قدیم ایرانی هستوان

(۱) Liet Krziz - M. Bohler - M. Lemaire

M. Alexandre - Felixvauvillier Dr. Polak - Dr. Albu-
M. Nicolas M. Richard - M. Andreini - M. Gasteiger
M.J.B. Nicolas - Alphonse - M. F.andreini

اینجانب درباره تشخیص هویت این آقایان و خصوصیات من بوط با آنها
مدیون جنرال سیرا . هوتم شیندلر کی . سی . آی ، ای میباشم ؟

Genera L.Sir. Houtum.schindler.K.C.I.E

افسر توپخانه ستوان کرزیز و دکتر پولاک دونفر از هفت اطربیشی بودند
که در سال ۱۸۵۱ با ایران آورده شده بودند که اولی در سال ۱۸۵۹ باروپا
بازگشت و دومی در سال ۱۸۶۰ سروانالکساندر بوهلر (سروان هنگامه مهندسی
نظامی) در سال ۱۸۵۵ با ایران آمد هرات را در نوامبر سال ۱۸۵۶ فتح
کرد هم مدرسه نظامی بود و در لشگر کشی های متعدد شرکت نمود و در
سال ۱۸۸۷ با درجه ژنرالی در گذشت . مسیو آلبرت لومر در سال ۱۸۶۸ توسط
دولت فرانسه برای تعلیم موزیک نظامی با ایران اعزام گردید در سال ۱۹۰۷
در گذشت . مسیو وویه در سال ۱۸۶۵ از طرف یک سندیکای فرانسوی برای
راه آهن اعزام گردید ولی بعداً بوسیله دولت ایران در بنای قورخانه استفاده
و سپس معلم معادن شناسی شد و در سال ۱۹۰۰ با حقوق تقاعد
بازنشسته گردید و چند سال بعد مرد . دکتر آلبور اهل برلن از طرف
مخبرالدوله در سال ۱۸۸۲ برای تدریس استخدام گردید و بعد از ۸ یا ۹
سال تدریس و کار خصوصی باروپا برگشت . مسیو ژ . ب . نیکلا هترجم
(عمر خیام) پدر آلفونس نیکلا کنسول فعلی فرانسه در تبریز . مسیو ریشارد
در سال ۱۸۴۴ یا ۱۸۴۶ با ایران آمد و بیک دختر کرد عاشق گردید و برای
اینکه بتواند با اوی ازدواج نماید مسلمان شد . مسیو ف اندرینی که در جنبش
های انقلاب ۱۸۴۸ داوطلب توپخانه بود به استانبول فرار کرد و در سال ۱۸۵۲
به خدمت دولت ایران درآمد و در سال ۱۸۹۴ فوت کرد . مسیو گاستایگر در
اوایل شصت سالگی در کارهای مختلف مهندسی استخدام و در سال ۱۸۸۹
استعفا و کمی بعد فوت کرد .

از : نجم الدوله ، میرزا زکى مازندرانی ، میرزا کاظم معلم علوم طبیعی ،
علی خان نظام العلوم ، ذکاء الملك و دیگران نام برد و عنوان ضمیمه
باین طرح مختصر فهرست غیر کامل و موجزی از این اثرهای علمی
و ادبی نو بشما خواهیم داد که با لطف مخصوص ژنرال ح . ای رضا
قلیخان مدیر کل وزارت علوم و مدیر مدرسه دارالفنون (پسر نیرالملک
و نوه رضاقلی خان لله باشی مشهور) امکان یافته ام فهرست کتابهای را
که بواسیله نویسنده گان قدیم و جدید مدارس دولتی (مثل دارالفنون
و مدارس نظامی و سیاسی) تألیف و تنظیم گردیده در این جدول بگنجانم
بقیه یاد داشت ها را خود تهیه کرده ام و در صفحات بعد عنوان
پی ریزی اگرچه ناقص هم باشد تقدیم می نمایم که ممکن است از طرف
سایر علاقمندان که بجمع آوری اینگونه اطلاعات و مطالعه تاریخ
کتابها و هنرها تکمیل گردد . در میان نویسنده گان قدیمی مشهور
میتوان حاجی نجم الدوله سابق الذکر (میرزا عبد الغفار فرزند میرزا علی
محمداصفهانی) منجم باشی را که دارای عنوان (استاد علوم دقیق)
در مدرسه دارالفنون بود نام بردوی مؤلف آثار متعدد مطبوع درباره
ریاضی و علوم میباشد که اخیراً در تاریخ ۱۳۲۸ هجری قمری مطابق با
۹۰ میلادی فوت کرد طبق گزارش جاری سنش متجاوز از
سال . دیگری محمد حسن خان اعتماد السلطنه است (پسر حاجی
علیخان ملقب به حاجب الدوله مراغه‌ای) که وزیر مطبوعات بود و در
اضافه ملحقاتی به سالنامه شرکت کرد . نظر به توضیح مقامات معتبر
اگرچه خود او عاری از معلومات عمیق بود و صرفاً روی این اصل این
کتابها تحت نظارت و کنترل وزارت مطبوعات و بواسیله دانشمندانی که

از هر سمت جمع کرد نوشته شد و باین سبب نوشته های آنان بنام خود
وی منتشر گردید و نظر باینکه کتابها تحت نام وی بچاپ رسیده اند
لهذا بنام وی شناخته می شوند و بنابراین ضرورتاً چنین توصیف می شوند.
دیگری رضاقلیخان شیرازی مشهور به الله باشی و متخلص به هدایت
(پدر نیرالملک فعلی) که آثار ادبی وی یکی از مهمترین آثار است که
در قرن اخیر در ایران منتشر گردیده و دیگر میتوان از میرزا محمد حسین
ذکاءالملک مرحوم و پسرش میرزا محمد علیخان ذکاءالملک فعلی که در
ترجمه و تألیف آثار زیادی شرکت جستند نام برد.

و نیز لازم است از پزشکان بانی مثل دکتر محمد کرمانشاهی ،
دکتر رضا ، دکتر ابوالحسن خان ، دکتر علی و دیگران که مانند
یادگاری از داشتن واستعداد خود کتابهای متعددی درباره تشریح پزشکی
وسایر علوم طبیعی باقی گذاشته اند نام برد و سپس میتوان از سایرین نیز
شرح زیر ذکر نمود (نه در ردیف ذکر و قایع تاریخی) : میرزا یوسف
خان مستشار الدوله تبریزی و حاجی میرزا عبد الرحیم نجارزاده تبریزی
مشهور به « طالبوف » میرزا حبیب اصفهانی که مدت زیادی مقیم استانبول
بود حاجی محمد طاهر میرزا (پدر کفیل الدوله فعلی و پدر بزرگ سلیمان
میرزا عضو مجلس شورای ملی دوم) میرزا تقی خان کاشانی ، میرزا آقا
کرمانی و دیگران . در میان عناصر خیرخواه که خدمات با ارزشی در
راه فرهنگ انجام دادند (شرکت طبع کتب) بود که در حدود سال ۱۳۲۰
هجری قمری مطابق با ۱۹۰۲ میلادی یا کمی زودتر در تهران تأسیس
و تعداد زیادی از آثار مهم را انتشار داد که یکی از فعالترین اعضاء آن
حاجی میرزا یحیی دولت آبادی بود . ذیلاً فهرست مختصری از انتشارات

علمی و ادبی و تاریخی زبانهای اخیر را که در ایران و خارجہ تا احداث ایجاد هنرچاپ در ایران (۱) انتشاریا فته ضمیمه می نمایم .

I- لیست کتابهای تألیف و تنظیم شده بوسیله معلمان قدیمی
و جدید مدرسه دارالفنون

- ۱- رساله نظامی درباره علم توپخانه توسط میرزا ذکی مازندرانی
- ۲- فلسفه طبیعی و میکانیک « « «
- ۳- جغرافیا « « «
- ۴- رساله نظامی درباره علم توپخانه توسط مسیو نیکلا
- ۵- دیتو « مسیو بوهلر
- ۶- ریاضیات « ستوان کرزیز
- ۷- جبر « « «
- ۸- جراحی « دکتر پلاک
- ۹- علم توپخانه واستحکام « ستوان کرزیز
- ۱۰- میزان الحساب « میرزا ذکی
- ۱۱- درمانشناسی « ابوالحسن خان
- ۱۲- فیزیولوژی « دکتر آلبو
- ۱۳- علم موزیک « مسیولومن
- ۱۴- قواعدشیمی « میرزا کاظم مر حوم
- ۱۵- تشریح « دکتر علی رئیس الاطباء

(۱) مادراینجا از کتابها و رسالات قدیمی که در آن دوره منتشر و چاپ شده‌اند ذکری نخواهیم کرد « شاید در فرصت دیگری بتوانیم در تألیف کاتالوک کاملی درباره تمام کتب سربی و سنگی موفق شویم .

چنانکه دکتر Dr. Edwa RD.WAN.Dyck آمریکائی این کار را برای کتب چاپی عربی کرده است بنام: **اكتفاء القنوع بما هو مطبوع**

- ۱۶- فرهنگ طبی دکتر جی. ال. شلیمر منتشره در سال ۱۸۷۴. (۱)
- ۱۷- ریاضی مقدماتی توسط میرزا عبد الغفار نجم الدوله بنام بدایت الحساب
- ۱۸- کفاية الحساب رساله ریاضی توسط فوق الذکر
- ۱۹- واسط الحساب رساله کاملتر در همان باب تأليف فوق الذکر
- ۲۰- نهایة الحساب رساله بازهم کاملتر
- ۲۱- هندسه مفصل وهندسه مختصر
- ۲۲- جغرافیا بالاطلس
- ۲۳- جبر
- ۲۴- تاریخ طبیعی
- ۲۵- ترجمه تلمک (Telemaque)
- ۲۶- فرهنگ فرانسه بفارسی تأليف میرزا علی اکبر خان مزین الدوله نقاش باشی.
- ۲۷- مکالمه فرانسه فارسی نقاش باشی
- ۲۸- افعال فرانسه با شرح فارسی «
- ۲۹- هندسه مقدماتی و متوسطه تأليف میرزا رضا خان مهندس الملک
- ۳۰- جغرافیای ابتدائی و متوسطه «
- ۳۱- حل المسائل جبر

- ۳۲- جهان نمای مسطح و نقشه ایران تألیف میرزارضا خان مهندس الملک
- « « « « نقشه های امریکا و افریقا
- ۳۴- شیمی میرزا محمد خان
- ۳۵- ریاضی چهار عمل اصلی تألیف میرزا سدالله خان مهندس السلطان
- « « « « هندسه مقدماتی
- ۳۷- جغرافیای مقدماتی « « «
- M. Richard مسیو ریشار ۳۸- اصول انشاء
- « « « دستور انشاء
- ۴۰- ترجمه ماملیان « «
- ۴۱- اصول علم جبر آقاخان محاسب الدوله
- « « « جغرافیا
- ۴۳- جغرافیای محمد صفوی خان نظام العلوم .
- ۴۴- اطلس جیبی تألیف سلیمان خان احتساب الملک
- ۴۵- تاریخ مقدماتی ملل شرق و یونان توسط میرزا علی خان مترجم السلطنه

II - فهرست کتابهای منتشره توسط معلمین مدرسه سیاسی

- ۴۶- تاریخ روم تألیف ذکاء الملک
- ۴۷- تاریخ مختصر یونان « نصرت السلطان
- ۴۸- تاریخ ملل شرق ترجمه ذکاء الملک
- « « دارائی
- ۴۹- حقوق اساسی « «
- ۵۰- تاریخ مختصر ایران تألیف «
- ۵۱- تاریخ مختصر ایران تألیف «

- ۵۲- تاریخ یونان ترجمه سید علی خان
- ۵۳- حقوق اساسی تألیف منصورالسلطنه
- ۵۴- « بین المللی » مشیر الدوله

III - فهرست کتابهای تألیف و تصنیف معلمین قدیم و جدید
مدرسه نظامی

- ۵۵- حرکت قشون ترجمه مسیو آندرینی M. Andreini
- ۵۶- علم استحکامات ترجمه میرزا علی اکبر خان مهندس شیرازی
- ۵۷- حرکت قشون با اصول انگلیسی ترجمه بهرام خان قاجار
- ۵۸- مشق توپخانه - با توپهای ۸۰۹ سانتیمتری
- ۵۹- سانتیمتری اطربیشی
- ۶۰- وظیفه کلی سرباز ترجمه گاستایگرو کریم خان
- ۶۱- کتاب مشق ترجمه «
- ۶۲- کتاب مشق
- ۶۳- تشکیلات پیاده نظام متد اطربیشی ترجمه کریم خان
- ۶۴- کتاب مشق نظامی ترجمه گاستایگرو کریم خان
- ۶۵- آئین نامه ها و ظایف عمومی سربازخانه مترجم ناشناس

V - کتابهای متفرقه ترجمه و تألیف

- ۶۶- تاریخ پطر کبیر روسیه ولتر ترجمه بدستور عباس میرزا نائب السلطنه
- ۶۷- « شارل ۱۲ سوئد «
- ۶۸- « اسکندر «

۶۹- جام جم در باره جغرافیا ترجمه فرهاد میرزا معتمدالدوله پسر عباس میرزا نائبالسلطنه که در سال ۱۸۵۰ بچاپ رسید و چنین بنظر میرسد که ترجمه از جغرافیای ویلیام پینوکس باشد.

William Pinnock's Geography

۷۰- جهان‌نما یا جغرافیا تألیف میرزا رفائل

۷۱- رد مادیون تألیف سید جمال‌الدین افغانی

۷۲- حاجی بابا تألیف سیر روبرت موریه Robert Morier ترجمه شیخ احمد روحی کرمانی .

۷۳- تاریخ ایران تألیف (Sir John Mal Colm) سیرجان ملکم ترجمه میرزا حیرت

۷۴- اجمل التواریخ تاریخ مختصر ایران تألیف رضاقلیخان لله باشی امیرالشعراء مخلص به (هدایت)

۷۵- سفرنامه خوارزم تألیف فوق‌الذکر شرح سفارت وی در خوارزم یا خیوه (توسط لر و در پاریس در سال ۱۸۷۹ با ترجمه و تفسیر هسیو شارل شفرمر حوم) Lerou-M. charles Schefer بچاپ رسید.

۷۶- مکمل روضة‌الصفای میرخاوند تاریخ جهان (که در سال ۱۵۰۰ میلادی به تحریر در آمده) توسط رضاقلیخان فوق‌الذکر تاریخ را تا اواسط قرن نوزدهم پیش برده .

۷۷- گلستان‌ارم یا بکتاش‌نامه رومان‌خیالی تألیف فوق‌الذکر

۷۸- مجمع الفصحاء - گلچین ادبی و بیوگرافی شعرای ایران در دو جلد بزرگ تألیف فوق‌الذکر

۷۹- فرنگ‌انجمن آرای ناصر فرنگ بزرگ فارس بفارسی تألیف

فوق الذکر

- ۸۰- خان لنگران ، مستلعی شاه ساحر ، و دیگر نمایشنامه های ملی تشریح اوضاع ایران و قفقاز در هفت جلد تألیف میرزا فتحعلی آخوندوف تقلییسی ترجمه میرزا جعفر قراجه داغی .
- ۸۱- یک کلمه مقایسه حقوق شخصی و قوانین اروپا با قران و حدیث تألیف میرزا یوسف خان مستشار الدوله تبریزی .
- ۸۲- گنجینه دانش مکالمه علمی مقدماتی برای کودک تألیف فوق الذکر
- ۸۳- به چینه های زمین درباره زمین شناسی ترجمه از ترکی توسط «
- ۸۴- رساله درباره سیب زمینی در طرز کاشتن و بعمل آوردن آن تألیف»
- ۸۵- حدائق الطبیعت - درباره فلسفه طبیعی و نجوم توسط میرزا تقی خان کاشانی .
- ۸۶- فرهنگ تألیف میرزا تقی خان کاشانی .
- ۸۷- سه تفنگدار از الکساندر دوما ترجمه محمد طاهر میرزا (۱)
- ۸۸- « کنت دومنت کریستو »
- ۸۹- (۲) « ملکه مارگو »
- ۹۰- « لوئی چهاردهم »
- ۹۱- « لوئی پانزدهم »
- ۹۲- کتاب احمد یاسفینه طالبی حاوی مکالمات اخلاقی و علمی برای کودکان تألیف ملا عبد الرحیم (طالبوف) تبریزی در دو جلد.
- ۹۳- نجوم جدید از فلاماریون ترجمه (طالبوف) فوق الذکر

(۱) Alexandre Dumas

(۲) La.reine Margot

- ۹۴- فلسفه طبیعی تأليف (طالبوف) فوق الذکر
- ۹۵- نجفه سپهری درباره زندگی پیغمبر تلخیص از ناسخ التواریخ توسط طالبوف (به ذیل مراجعه شود).
- ۹۶- مسالک المحسین داستان علمی و سیاسی تأليف (طالبوف)
- ۹۷- مسائل الحیات که از موضوعات علمی و سیاسی مختلف بحث میکند تأليف (طالبوف).
- ۹۸- آزادی چه چیز است؟ تأليف طالبوف
- ۹۹- پندنامه مارکوس(۱) ترجمه «
- ۱۰۰- ناسخ التواریخ تاریخ عمومی بسیار بزرگ تا در حدود سال ۱۸۵۷ تأليف میرزا تقی متخلص به سپهر ملقب به لسان الملک.
- ۱۰۱- براهین العجم درباره ادبیات و علم عروض تأليف فوق الذکر
- ۱۰۲- طبیب اجباری ترجمه از فرانسه تأليف مولیر(۲)
- ۱۰۳- تنفر از مردم ترجمه بشعر از فرانسه تأليف مولیر
- ۱۰۴- خر ترجمه از فرانسه « « «
- ۱۰۵- مرأت العالم درباره جغرافیا تأليف عmad السلطنه
- ۱۰۶- سفر نامه ناصر الدین شاه درباره مسافرت باروپا درسه جلد .
- ۱۰۷- سفر نامه مظفر الدین شاه « « « در چهار «
- ۱۰۸- تاریخ نادر شاه ترجمه از انگلیسی توسط ابوالقاسم خان ناصر الملک (نائب السلطنه فعلی)
- ۱۰۹- اتحاد الاسلام توسط حاج شیخ الرئیس .

(۱) Counsels Of Marcus Aurelius

(۲) Le.medcin Malgre.lui

- ۱۱۰- قطعات (رسالات) تأليف ملکم خان .
- ۱۱۱- منشئات امير نظام تأليف حسنعلی خان گروسى
- ۱۱۲- بث الشکوه ترجمه میرزا علی ثقة الاسلام تبریزی
- ۱۱۳- (سوانح کشتی جنگی) ترجمه ضیاء العلماء تبریزی
- ۱۱۴- تاریخ بیداری ایرانیان نظام الاسلام کرمانی (مقدمه و جلد های یک و دو علیحده چاپ شده اند)
- ۱۱۵- سر جادو گر ترجمه مهدی خان مکرم الدوله پسر حاجی میرزا رفیع نظام العلماء
- ۱۱۶- بوستان السیاحت تأليف حاجی زین العابدین شیروانی
- ۱۱۷- تاریخ گریده (اسمی کتابهای معروف و همنام قرن چهاردهم جهت رفع اشتباه) تأليف فریدون ملکم فرزند شاهزاده ملکم خان نظام الدوله .
- ۱۱۸- ترجمه مصور سیاحت ستانی در افریقای مرکزی تصویر از کمال الملک
- ۱۱۹- آثار العجم مجله حاوی اطلاعاتی درباره آثار قدیمی ایران و ادبیات و شعر فارسی .
- ۱۲۰- پیروز نگارش فارسی - رساله است حاوی هر گونه نامه بفارسی سره توسط میرزا رضا خان بگشلو قزوینی کاردار و عضو سفارت ایران در استانبول .
- ۱۲۱- الفبای بهروزی - درباره اصلاح الفبای فارسی توسط مؤلف فوق الذکر کربلایی سره .
- ۱۲۲- زاد و بوم درباره تاریخ و جغرافیای کنونی ایران تأليف میرزا محمد علی خان

- ۱۲۳- نامه خسروان - درسه جلد تاریخ قدیم ایران بفارسی سره تأثیف
جلال الدین میرزا فرزند فتحعلی شاه
- ۱۲۴- حقیقت العالم تأثیف فوق الذکر
- ۱۲۵- عناصر الاحادیث درباره علم فلسفه طبیعی نو و چندی درباره جادو
تأثیف میرزا حسن جوزا
- ۱۲۶- بوسه عذر اترجمه
- ۱۲۷- غرائب عوائد ملل تأثیف میرزا حبیب اصفهانی
- ۱۲۸- دستور سخن درباره قواعد زبان عربی و فارسی تأثیف فوق الذکر
- ۱۲۹- دستان پارسی درباره صرف و نحو فارسی « «
- ۱۳۰- تاریخ ویلهلم تاریخ قرن اخیر آلمان ترجمه
- ۱۳۱- شمس طالع - درباره وضع و ترقیات ژاپون و جنک آن با روسیه
توسط هاطاووس خان
- ۱۳۲- رساله درباره نجوم توسط میرزا محمد خان مشاور الملک
- ۱۳۳- جغرافیا
- ۱۳۴- بیو گرافی امیر عبد الرحمن افغانستانی
- ۱۳۵- تاریخ افغانستان تأثیف اعتماد السلطنه وزیر علوم
- ۱۳۶- تاریخ ناپلئون بزرگ ترجمه « «
- ۱۳۷- سیاحت دور زمین در هشتاد روز تأثیف ژول ورن ترجمه ذکاء الملک
- ۱۳۸- کاپیتن هاترا (۱) تأثیف ژول ورن ترجمه ذکاء الملک
- ۱۳۹- کلبه هندی از بر ناردن دو سن پیر (۲) ترجمه ذکاء الملک
- ۱۴۰- عشق و غفت « « « «

- ۱۴۱- جام جم گزارش سیاحت در هندوستان تألیف سید علیخان وقارالملک
- ۱۴۲- « مذکرات یک سیاح هندی » کتابی است سیاسی که توسط اداره حبل‌المتین منتشر یافته .
- ۱۴۳- سیاحت نامه ابراهیم بیک (درسه‌جلد) تنقید ماهرانه‌ای از رژیم قدیم ایران تألیف حاجی زین‌العابدین مراغه‌ای تحت عنوان (۱) رایش بوخ‌دس ابراهیم بیک بالمانی ترجمه گردیده است.
- ۱۴۴- سالارنامه بشعر بطرز شاهنامه فردوسی توسط میرزا آقا خان کرمانی
- ۱۴۵- تاریخ ایران تألیف « « «
- ۱۴۶- ژیل بلا (۲) ترجمه دکتر محمد کرمانشاهی
- ۱۴۷- رو بین‌سون کرزو (۳) ترجمه میرزا محمد علی خان تبریزی پسر حاجی میرزا عبدالله طبیب خوئی .
- ۱۴۸- مجموعه مقاولات منعقده بین ایران و سایر دول تألیف میرزا حسین خان مؤمن‌الملک پسر میرزا نصرالله خان مشیرالدوله .
- V - کتبی که محمد حسن خان اعتماد‌السلطنه مراغه تألیف کرده است

- ۱۴۹- حجۃ السعادت تاریخ حوادث عالم در سال ۶۱ هجری قمری مطابق با (۶- ۱۸۷۵ میلادی)
- ۱۵۰- مرأت‌البلان - جغرافیای ایران در چهار جلد جلد اول در سال ۱۲۹۳ هجری قمری مطابق با (۱۸۷۶ میلادی) چاپ شده که شامل شرحی است درباره ایالت‌وشهرها و قصبات ایران به ترتیب

(۱) Reichbuch des Ibrahim beg

(۲) Gil Blas

(۳) Robinson (Crusoe)

حروف تهیجی شامل پنج حرف اول الفبا – در کلمه تهران که در جلد دوم در سال ۱۲۹۴ هجری قمری مطابق با (۱۸۷۷ میلادی) چاپ شده مؤلف تاریخ کامل ایران نورا در قرن اخیر شرح میدهد که قسم اعظم جلد سوم رانین فرا میگیرد و بسال ۱۲۹۵ هجری قمری مطابق با (۱۸۷۸ میلادی) چاپ شده جلد چهارم در سال ۱۲۹۶ هجری قمری مطابق با (۱۸۷۹ میلادی) به طبع رسیده و شامل فهرست الفبایی جغرافیائی است ۱۵۱- منظمه ناصری در سه جلد در سال های ۱۲۹۸، ۱۲۹۹، ۱۳۰۰ هجری قمری مطابق با (۱۸۸۱-۳ میلادی) بچاپ رسیده تاریخی است عمومی بشکل وقایع سالانه از سال یکم هجری الی ۱۳۰۰ مطابق با (۱۸۸۲-۶۲۲ میلادی)

۱۵۲- مطلع الشمس در سه جلد در سال های (۱۳۰۱-۳) هجری قمری مطابق با (۶-۶ ۱۸۸۴ میلادی) تاریخ مشروح شهر مشهد ۱۵۳- خیرات، حسان، – بیو گرافی زنان مشهور و گلاچینی از اشعار آنان در سه جلد در سال های (۱۳۰۴-۷) هجری قمری مطابق با (۱۸۸۷-۹۰ میلادی).

۱۵۴- المأثر والآثار – شرح بنگاهها و کارهای بر جسته دوران سلطنت ناصر الدین شاه همچنین حاوی بیو گرافی دانشمندان و روحانیون بر جسته ۱۵۵- درر التجان – اثر ادبی

۱۵۶- کتاب تاریخی پارتها (بن الاشکان) در سه جلد تاریخ (۱۳۰۸-۱۰) هجری قمری مطابق با (۳-۳ ۱۸۹۱ میلادی)

۱۵۷- التدوین فی جبال شروین – شرحی است درباره کوههای شروین که در سال ۱۳۱۱ هجری قمری مطابق با (۴-۴ ۱۸۹۳ میلادی) بچاپ رسیده

۱۵۸- خاطرات مادمازل دومون پانسیه(۱) داستانی است مربوط به تاریخ فرانسه.

۱۵۹- تاریخ ساسانیان شاهان ایران ترجمه از کتاب مشهور در والینسون(۲) توسط میرزا محمد حسین ذکاءالملک در دو جلد در سالهای (۱۳۱۴-۱۵) هجری قمری مطابق با (۱۸۹۶-۸ میلادی) بطبع رسیده.

۱۶۰- نامه دانشوران تألیف عده‌ای از دانشوران مرکب از : میرزا ابوالفضل ساوه‌ای ، میرزا حسن طالقانی ، عبدالوهاب قزوینی مشهور به (ملا آقا) و محمد موسوم به المهدی این کتاب که تکمیل نشد فرنگی مفصلی است از بیو گرافی اشخاص بر جسته و بلندپایه ادبیات الهیات ، فلسفه و تصوف وغیره عالم انسانی وحاوی بیو گرافی وحوادث و خصوصیات اخلاقی و آثار آنان که چاپ آن در سال ۱۲۹۶ هجری قمری مطابق با (۱۸۷۹ میلادی) تحت نظرت علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه شروع گردید بعد از چاپ دو جلد از این کتاب بمناسبت مرگ وی که در سال ۱۲۹۸ هجری قمری مطابق با (۱۸۸۱ میلادی) اتفاق افتاد هیئت مؤلفین نظارت آنرا به محمد حسن خان اعتماد السلطنه سپرد بطوریکه پنج جلد آخر آن یعنی (۳-۷) مانند ضمیمه سالنامه سالهای ۱۳۱۸ ، ۱۳۱۹ ، ۱۳۲۱ ، ۱۳۲۲ ، ۱۳۲۳ مطابق با ۵-۱۹۰۰ میلادی بچاپ رسید .

(۱) Madmazelle Du Moun Pansier

(۲) Rawlincon

دراين جا آنچه که با وسائل محدود و نقص مواد چاپی توانسته ام
دراين مختصر جمع آوری نمایم خاتمه میباشد و اميدوارم که دانشمندان
نقايص آنرا اصلاح نموده و باديده بصيرت از قصور آن چشم پوشی
فرمایند .

پايان

